

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra občanského práva

Diplomová práce

Rodičovská odpovědnost v pojetí NOZ

Zpracovala: Barbora Slezáčková
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.
Plzeň, 2014

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, únor, 2014

Barbora Slezáčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl. Poděkování dále patří mé rodině a blízkým přátelům za jejich podporu během mého vysokoškolského studia.

OBSAH

1. PŘEDMLUVA	1
2. NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	3
2.1. NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK.....	3
2.2. NOZ A RODINNÉ PRÁVO	4
2.3. NOZ A PŘÍPRAVA NOVÝCH PROCESNÍCH PŘEDPISŮ	5
3. PRÁVNÍ POSTAVENÍ DÍTĚTE	7
3.1. DÍTĚ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	7
3.2. PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE.....	8
3.2.1. Práva dítěte	8
3.2.1.1. Vývoj práv dítěte.....	9
3.2.1.1.1. Ženevská deklarace práv dítěte Společnosti národů.....	9
3.2.1.1.2. Deklarace práv dítěte OSN	10
3.2.1.1.3. Úmluva o právech dítěte	10
3.2.2. Povinnosti dítěte	11
3.3. ZÁJEM DÍTĚTE	13
4. POVINNOSTI A PRÁVA RODIČŮ	16
4.1. NOSITELÉ RODIČOVSKÝCH POVINNOSTÍ A PRÁV	18
4.1.1. Rodiče.....	18
4.1.2. Nezletilý rodič	20
4.1.3. Manžel/Partner.....	20
4.1.4. Osvojitel (adoptivní rodič).....	21
4.1.5. Poručenství, opatrovnictví, pěstounství.....	22
4.1.5.1. Poručník	22
4.1.5.2. Opatrovník	24
4.1.5.3. Pěstoun.....	24
5. RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST	26
5.1. RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST V POJETÍ NOZ.....	26
5.2. RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST A CEFL.....	28
5.3. PRAVIDLA OVLÁDAJÍCÍ VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI.....	29
5.3.1. Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství	33
5.3.2. Výkon povinností a práv rodičů, kteří žijí odděleně.....	35
5.3.3. Změna poměrů a rozhodnutí o výkonu rodičovských povinností a práv	36
5.4. OBSAH RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI.....	36
5.4.1. Péče o dítě a jeho ochrana	36
5.4.1.1. Výchova dítěte a výchovné prostředky	38
5.4.1.2. Osobní styk rodiče s dítětem	41

5.4.1.2.1.	Vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami	44
5.4.2.	Zastoupení dítěte.....	45
5.4.3.	Péče o jmění dítěte.....	48
5.4.3.1.	Opatrovník pro správu jmění dítěte.....	52
6.	INTERVENCE DO VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV	55
6.1.	INTERVENCE STÁTU.....	56
6.2.	ZVLÁŠTNÍ OPATŘENÍ PŘI VÝCHOVĚ DÍTĚTE	58
6.2.1.	Napomenutí	60
6.2.2.	Dohled nad nezletilým.....	60
6.2.3.	Omezení uložená nezletilému	61
6.3.	ZÁSAHY DO VÝKONU RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI.....	61
6.3.1.	Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti (sistace)	62
6.3.2.	Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu	63
6.3.3.	Rodičovská odpovědnost a rozhodnutí o jejím zbavení.....	65
6.3.3.1.	Rodičovská odpovědnost a trestné činy	66
7.	ZÁVĚR	68
8.	RESUMÉ	70
9.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
10.	SEZNAM ZKRATEK.....	76
11.	KLÍČOVÁ SLOVA (KEY WORDS)	77

1. PŘEDMLUVA

Rodinněprávní poměry a jejich právní regulace byly, a můžeme předpokládat, že i budou velmi častým předmětem pozornosti celé společnosti. Zatímco s právní úpravou insolvenčního řízení či složitým systémem kolizních norem se zpravidla běžný člen naší společnosti nesetká, manželství a rodičovství jsou předmětem jeho každodenních starostí.¹

Svoji pozornost bych proto ráda věnovala rodinným poměrům, respektive poměrům mezi rodiči a dětmi, a to z důvodu velké změny legislativní povahy. Ústředním tématem mé diplomové práce je tedy rodičovská odpovědnost v pojetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“). Domnívám se, že téma je vzhledem k rekodifikaci soukromého práva v České republice velice aktuální. Proto bych se na tento institut chtěla zaměřit právě ve světle výše zmíněného občanského zákoníku a odpovědět na otázky typu, jaké jsou důvody terminologické proměnlivosti tohoto institutu, jaké obsahové změny nová kodifikace přinesla, včetně vlivů nadnárodních, a zdali jde o změny zásadní a pozitivní. Argumentem, proč jsem si vybrala institut rodičovské odpovědnosti jako téma diplomové práce, je to, že se jedná o aktuální problematiku nejen z pohledu rekodifikace, ale i z důvodu úpravy vztahů, které se dotýkají každého z nás.

Po domluvě s vedoucím mé diplomové práce, jsem se lehce odchýlila od původní osnovy v rámci zásad pro vypracování. Konceptně se práce skládá z předmluvy, závěru a pěti kapitol. V předmluvě své práce stanovím cíl a uvedu metody, které budu používat.

V kapitole první se budu zabývat NOZ a související úpravou, kterou přinesl. Ráda bych poukázala na změny, které rekodifikace přináší jak v oblasti rodinného práva, tak v oblasti souvisejících procesních předpisů.

Druhá kapitola se věnuje právnímu postavení dítěte v českém právním řádu a právům a povinnostem dítěte a v neposlední řadě poskytuje náhled do

¹ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013 s. 19.

vývoje práv dítěte.

Třetí kapitola obecně pojednává o vztazích mezi rodiči a o osobách, které mohou být nositeli rodičovských povinností a práv. Obecně kapitola vymezuje právní vztah mezi rodiči a dětmi a obsahuje třídění povinností a práv rodičů.

Čtvrtá kapitola je stěžejní část mé práce. V této kapitole detailně analyzuji institut rodičovské odpovědnosti v pojetí NOZ. Hluběji se budu zabývat pravidly ovládající výkon rodičovské odpovědnosti a jejím obsahem. Jelikož tuto kapitolu považuji za jádro celé své práce, budu v ní věnovat pozornost jednotlivým ustanovením občanského zákoníku v komparaci se zrušeným zákonem o rodině. Část této kapitoly je také věnována principům evropského rodinného práva. V rámci ní se budu v krátkosti zabývat srovnáním rodičovské odpovědnosti v NOZ s těmito evropskými standardy.

V závěrečné páté kapitole bych se ráda zaměřila na zajímavou, avšak mimořádně citlivou problematiku – na intervenci do výkonu rodičovské odpovědnosti. Cílem této kapitoly je poskytnout určitý ucelený přehled situací, které jsou důvodem státních zásahů do výkonu rodičovských práv.

Hlavním cílem této diplomové práce je představit pohled na institut rodičovské odpovědnosti tak, jak je upraven v NOZ. Ráda bych poskytla kritickou analýzu předešlé a současné (nové) právní úpravy dané problematiky.

Při zpracování své diplomové práce použiji metodu analýzy v kombinaci s metodou deskriptivní a metodu komparace.

Z důvodu rekodifikace se zatím žádná odborná literatura nezabývá problematikou rodinného práva v pojetí NOZ, a proto primárním zdrojem byl sám zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konsolidovaná důvodová zpráva k NOZ a Úmluva o právech dítěte.

Tato práce vychází z platné právní úpravy k 22. únoru 2014.

2. NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

2.1. Nový občanský zákoník

„Zákon pro život, zákon inspirovaný životem.“

V roce 2012 byla dokončena rekodifikace soukromého práva a 1. ledna 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tímto dnem rekodifikační komise Ministerstva spravedlnosti v čele s prof. Dr. JUDr. Karlem Eliášem dosáhla významného mezníku v desetiletém rekodifikačním úsilí. Šlo o snahu sledující především komplexně a systematicky upravit soukromoprávní vztahy. Základním cílem bylo vytvořit standardní občanský zákoník kontinentálního typu. „Mezi desítkami odborníků, kteří se na přípravě NOZ podíleli, je nezbytné jmenovat doc. Michaelu Zuklínovou především pro její hlavní podíl na rodinněprávní partii osnovy, a předsedu rekodifikační komise Ministerstva spravedlnosti ČR Miloše Tomsu.“² NOZ byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod symbolickým číslem 89/2012 Sb.³ spolu se Zákonem o obchodních korporacích (zákon č. 90/2012 Sb.) a Zákonem o mezinárodním právu soukromém (zákon č. 91/2012 Sb.)

Právní úprava, kterou přinesl NOZ, deklaruje návrat některých starých právních principů, které byly v našem právním prostředí dlouho potlačovány, a zároveň nalézá inspiraci pro nové instituty i v právu zahraničním.⁴ Dle důvodové zprávy NOZ sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím a základním ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa.⁵

NOZ nahradil předchozí občanský zákoník z č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“), který byl přijat v roce 1963. Tento zákoník z roku 1964 byl mnohokrát novelizován. Úprava občanskoprávních vztahů byla značně roztržštěna a zakotvena v různých právních předpisech. Je zřejmé, že ObčZ nevyhovoval současným poměrům, protože výrazně podceňoval úpravu

² ELIÁŠ, K.: *Návrh českého občanského zákoníku : obrat paradigmat*. Právní rádce. 2010, 18. ročník, č. 1, s. 4-13.

³ Jde o odkaz na rok 1989.

⁴ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013 s. 19.

⁵ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

osobních a osobnostních práv. Neupravoval soukromoprávní vztahy jako souhrn, ale byl zaměřen především na vztahy majetkové.

2.2. NOZ a rodinné právo

Rodinné právo bývá tradičně součástí úpravy v občanských zákonících, protože jde o přirozenou část obecného soukromého práva.⁶ Dosavadní úprava rodinněprávních poměrů byla ale obsažena v zákoně o rodině. Úprava rodinného práva je nyní zařazena do NOZ a po letech jejího oddělení se tak vrací do velkého soukromoprávního kodexu. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOR“) je díky NOZ zrušen a úprava rodinného práva je tedy navracena do občanského zákoníku. Rodinné právo v NOZ tvoří jediný celek, aniž by byl rozdělen a doplňován jiným zvláštním zákonem, popř. zákoníkem. Důvodem je obecně platný a všude na světě uznávaný princip, že statusové právo a s ním úzce související práva osobní, resp. osobně majetková, mají tvořit jeden celek.⁷

NOZ se značně inspiroje a navazuje na bývalou úpravu rodinného práva. Rodinné právo je obsaženo v ustanoveních části druhé v §§ 655 - 975 NOZ nesoucí označení „Rodinné právo“. Část druhá NOZ obsahuje právní úpravu práv a povinností osob, které v různých rolích vystupují v rodině. Jde zejména o právní úpravu institutu manželství, práv a povinností manželů, rodičů a dětí a o úpravu dalších forem příbuzenství. Tato část neopomíjí úpravu institutu osvojení, práv a povinností mezi dětmi a dalšími osobami, které jim nahrazují rodiče nebo jejich funkci doplňují. Část druhá NOZ je rozdělena do tří hlav, které se postupně týkají manželství; příbuzenství, švagrovství; poručenství a jiných forem péče o dítě. Ve srovnání se ZOR je v rámci rodinně-právní části NOZ upraveno také manželské majetkové právo.

Obecné pojetí rodinného práva zůstává v NOZ nezměněno. Zde je třeba poznamenat, že z hlediska rekodifikace a zavedených změn, je rodinné právo oblastí postiženou nejméně. „Pokud se v NOZ vyskytují nějaké změny týkající

⁶ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, 1. Vydání. Praha: Linde, 2001, s. 130.

⁷ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, 1. Vydání. Praha: Linde, 2001, s. 109-111.

se rodinného práva, jedná se především o změny ve formulaci, které mají vést k ulehčení, porozumění textu a výkladu jednotlivých právních norem, dále o změny spočívající v podrobnějším rozvedení určitých otázek a doplnění některých nových ustanovení, která v zákoně o rodině chyběla.⁸ NOZ zavádí ale i nové instituty (např. rodinný závod) osvědčené v zahraniční právní úpravě. Zároveň navrácí některé instituty, které naše právo již dříve znalo (např. osvojení zletilého).⁹ Samotní tvůrci prohlašují, že v případě rodinného práva v NOZ jde o kontinuitu se stavem před rokem 2014.

NOZ nezahrnuje kolizní normy řešící vztahy s mezinárodním prvkem, rovněž neobsahuje právní úpravu registrovaného partnerství, která nadále zůstává v zákoně č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. V případě této problematiky je nutné ale zmínit přechodné ustanovení § 3020 NOZ, díky kterému ustanovení části první, třetí a čtvrté NOZ o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Při řešení rodinněprávních poměrů se i po nabytí účinnosti NOZ bude praxe setkávat s aplikací norem obsažených v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁰

2.3. NOZ a příprava nových procesních předpisů

K celkové rekonstrukci procesního práva na území ČR nedošlo, ale bylo jej třeba alespoň upravit s přihlédnutím k novému hmotnému právu. Zákodárce zvolil variantu dvou samostatných předpisů. Dle důvodové zprávy k zákonu o zvláštních řízeních soudních vyplývá, že zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) zůstane zachován a mezi oběma zákony bude vztah speciality a subsidiarity, kdy speciálním zákonem bude zákon o zvláštních řízeních soudních.¹¹

„Do nového právního předpisu, který byl publikován pod číslem

⁸ KOVÁŘOVÁ, D.: *Rodinné právo v připravované rekonstrukci občanského práva*. Právo a rodina. 2008, č. 2, s. 15-16.

⁹ Koncepční změny. *Nový občanský zákoník* [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/koncepcni-zmeny/>

¹⁰ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013 s. 21.

¹¹ Sněmovní tisk 931/0, část č. 1/5 VI.n.z. o zvláštních řízeních soudních - EU. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky - digitální repozitář* [online]. 2014 [cit. 2014-02-10] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>

292/2013 Sb. a nese název zákon o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘ“), jsou zařazena všechna řízení, která vykazují procesní odlišnost od klasického řízení sporného charakteru. Jedná se tedy o řízení nesporná, ale i řízení zvláštní, která se svým procesním průběhem odlišují od řízení probíhajících dle OSŘ, ačkoli svou povahou nejde přímo o řízení nesporná.¹²

ZZŘ obsahuje ve své zvláštní části (část II) hlavu V., která nese označení řízení ve věcech rodinně-právních. ZZŘ se uplatní pouze pro ta rodinně-právní řízení, která jsou v něm taxativně uvedena.

Dle ZZŘ budou od roku 2014 probíhat vedle řízení ve statusových věcech manželských také řízení o povolení uzavřít manželství, řízení ve věcech statusových partnerských, předběžná řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí, řízení o určení a popření rodičovství, řízení ve věcech osvojení a řízení ve věcech péče o nezletilé včetně řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů. Podle OSŘ pak řízení v jiných věcech manželských včetně manželského majetkového práva a řízení ve věcech vyživovací povinnosti s výjimkou vyživovací povinnosti rodičů vůči nezletilým dětem.¹³

¹² ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 21.

¹³ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 22.

3. PRÁVNÍ POSTAVENÍ DÍTĚTE

Každé dětství je specifické a každé dítě je jedinečné. Od chvíle svého narození je dítě neopakovatelnou osobností, která se modeluje a utváří zkušenostmi a prostředím, ve kterém vyrůstá. Dítěti je třeba poskytnout pocit bezpečí, jistoty a přátelství a je nutné k němu přistupovat jako k osobnosti s vlastními názory a přáními.

Pojem „dítě“ je možné definovat různými způsoby v závislosti na účelu takové definice. Dítě můžeme vymezit jako člověka v prvním období svého života nebo negativně vymezit jako někoho, kdo není dospělý a dospělým se stává postupně. Většinou se však dítě definuje chronologicky, tedy věkem dospělosti, který stanoví právní předpisy.

3.1. Dítě v českém právním řádu

Jednotná definice dítěte není prakticky možná, a proto samotný občanský zákoník definici pojmu dítě neobsahuje, ačkoli je zákonodárcem v NOZ velice často používán.

Pokus o definici dítěte obsahuje na mezinárodní úrovni Úmluva o právech dítěte: *Pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve* (čl. 1 Úmluvy).

Občanský zákoník tuto definici Úmluvy doplňuje upravením pojmu „zletilost“, kterou ohraničujeme konec období dítěte. Vzhledem k Úmluvě stanovuje NOZ, že plně svéprávným se člověk stává zletilostí. NOZ spojuje nabytí zletilosti s věkem osmnácti let. Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti (emancipací) nebo uzavřením manželství. Nutno podotknout, že dle ObčZ vedlo uzavření manželství k nabytí zletilosti, dle NOZ způsobí přímo nabytí svéprávnosti.

S ohledem na článek 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. (dále jen „LZPS“) stanovuje NOZ v ust. § 23, že člověk má právní osobnost od narození až do smrti. Zde došlo ke změně v terminologii. Způsobilost mít práva a povinnosti je nahrazena termínem právní osobnost (§ 15 NOZ). Zároveň v ust. § 25 dochází k upřesnění právní

subjektivity nascitura. Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Pokud se dítě narodí živé, platí fikce zrození ke dni jeho početí. Tuto fikci lze uplatnit pouze ve prospěch jedince. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo, zůstává pouze plodem.¹⁴ Nedostatkem Úmluvy je, že neřeší otázku, zda považujeme za dítě také dítě ještě nenarozené. Podle M. Karfíkové a Z. Karfíka ale z textu Úmluvy nutně vyplývá, že její tvůrci měli v úmyslu přiznat práva chráněná Úmluvou až dítěti narozenému.¹⁵

V souvislosti s právním postavením dítěte je zde nutné zmínit i problematiku dětí narozených mimo manželství. Zákonem o právu rodinném z roku 1949 bylo definitivně odstraněno rozdělování právního postavení dětí dle toho, zda se narodila v manželství nebo mimo něj. I zde je nutné poukázat na LZPS, respektive na ustanovení čl. 32 odst. 3, které výslovně zakotvuje rovnoprávnost všech dětí – *děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva*. Tato výslovná úprava je nezbytná v dnešní době, kdy se procento dětí narozených mimo manželství neustále zvyšuje.¹⁶

3.2. Práva a povinnosti dítěte

Práva a povinnosti dítěte vůči rodičům můžeme do značné míry odvozovat od povinností a práv rodičů. To, co ve vztahu rodič-dítě chápeme jako povinnost rodičů, můžeme z opačného pohledu chápat jako právo dítěte a naopak.¹⁷

3.2.1. Práva dítěte

Historicky je pojem práva dítěte chápán jako prioritní závazek rodičů vůči svým dětem. V současných právních úpravách jsou děti uznávány jako nositelé práv a jejich práva jsou stejně významná jako práva dospělých. Práva má dítě vůči svým rodičům, ale zároveň též vůči státu.

¹⁴ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁵ KARFÍKOVÁ, M., KARFÍK, Z.: *Děti a daně*. In *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009, s. 244.

¹⁶ Důležitý dokument, který byl přijat zejména z důvodu faktické diskriminace dětí narozených mimo manželství, je Nařízení Brusel II bis – toto nařízení vedlo k unifikaci procesního práva rodinného.

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 240.

NOZ vychází z principu, že dítě nemá být jen pouhým objektem, ale vlastním subjektem, kterému jsou práva přímo adresována. Toto pojetí můžeme považovat za výsledek dlouhodobého procesu uvědomování si, jak důležité je období dětství pro život dospělého jedince, a proč je tedy nutné považovat dítě za dospělému rovnou osobu. Z různých psychologických a sociálních studií je zřejmé, že prožití radostného dětství napomáhá k větší stabilitě v dospělosti. Zájem o co nejlepší život dítěte patří k prioritám a to nejen dle českého platného práva, ale i celosvětového.

LZPS zakotvuje ve svém článku 6 odstavci 1 jedno ze základních práv dítěte a to právo na život - *každý má právo na život*.¹⁸ Dle LZPS je lidský život hoden ochrany již před narozením. Článek 32 LZPS zaručuje mimo jiné dětem a mladistvým zvláštní ochranu a stanovuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Odnětí dětí rodičům lze ve výjimečných případech jen na základě rozhodnutí soudu.

Jak jsem již v úvodu zmínila, práva a povinnosti dítěte můžeme odvodit od povinností a práv rodičů. Z tohoto důvodu se budu zabývat jednotlivými právy dítěte, respektive povinnostmi rodičů, v následujících kapitolách a zde bych jen pro představu vyjmenovala jejich demonstrativní výčet. Mezi významná práva dítěte patří právo dítěte na styk se svými rodiči, právo znát své rodiče, právo vyjadřovat své názory, právo na výchovu, výživné, zastoupení a péči o jmění a v neposlední řadě právo na náhradu škody způsobenou rodiči na jeho zdraví či majetku.

3.2.1.1. Vývoj práv dítěte

Celá staletí bylo dítě považováno za osobu podřízenou dospělým, avšak během dvacátého století se stala práva dítěte předmětem mnohých mezinárodních dohod, kterým bych se ráda v krátkosti věnovala.

3.2.1.1.1. Ženevská deklarace práv dítěte Společnosti národů

Tento dokument, který přijala Liga národů na zasedání v roce 1923,

¹⁸ **Článek 6 odst. 1 LZPS** - *Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*

můžeme považovat za reakci na události první světové války. Ačkoliv je pro státy právně nezávazný, přináší velký pokrok ve vývoji práv dětí. Deklarace obsahuje pět kritérií týkající se fyzických potřeb dítěte, jeho duševního rozvoje, výchovy, života a ochrany před vykořisťováním. Poprvé je výslovně stanoveno, že dítěti by mělo být poskytnuto zvláštní zacházení, ochrana, pomoc a péče.

3.2.1.1.2. Deklarace práv dítěte OSN

20. listopadu 1959 byla v New Yorku podepsána Deklarace práv dítěte. Z tohoto dokumentu přímo vyplývají základní práva dítěte a již v preambuli je stanoveno, že dítě pro svou nezralost potřebuje zvláštní záruky a ochranu před narozením i po něm, čímž rozšiřuje ochranu dítěte i na jeho prenatální období. Oproti Ženevské deklaraci se dítě dostává z pozice objektu práv do postavení subjektu práv a práva jsou adresovaná přímo dětem, což je zásadní přelom. Deklarace práv dítěte také není smlouvou, kterou musí smluvní strany bezvýhradně dodržovat, ale jde o jakési doporučení smluvním stranám k uznání práv dítěte. Deklarace zakotvuje deset zásad práv dítěte, mezi nimiž najdeme např. právo na rovnost bez rozdílu rasy, náboženství, původu a postavení; právo na zdraví duševní a tělesný vývoj; právo na lásku, porozumění, starostlivost a další.

3.2.1.1.3. Úmluva o právech dítěte

Stěžejním mezinárodním pramenem práv dítěte je bezpochyby Úmluva o právech dítěte (Sdělení č. 104/1991 Sb.). Jedná se o jeden z nejdůležitějších dokumentů o lidských právech v historii. Jde o mezinárodní akt stanovující občanská, kulturní, politická a sociální práva dětí. Svým obsahem navazuje Úmluva na Deklaraci práv dítěte OSN.

Tento akt byl přijat 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN a to s cílem zlepšit postavení dětí na celém světě. Signatáři této Úmluvy jsou až na Somálsko a USA všechny státy OSN. Česká republika je stranou této úmluvy od roku 1991.

Úmluva upravuje problematiku práv komplexním způsobem a jedná se o nejrozšířenější dokument v počtu ratifikací.

Obsah Úmluvy, neboli klasifikaci práv dítěte, můžeme rozčlenit do tzv. „tří P“:

- 1) *provision* (právo na život, rozvoj a zdraví - práva na přežití)
- 2) *protection* (právo na ochranu např. před špatným zacházením či diskriminací)
- 3) *participation* (práva participační - aktivní účast dítěte).

Nejdůležitějším principem, který se prolíná celým dokumentem, je princip blaha a nejlepšího zájmu dítěte, jež je zakotven v čl. 3 a čl. 5 Úmluvy. Součástí tohoto principu je i pojem práva a povinnosti rodičů (čl. 3) a pojem odpovědnosti rodičů (čl. 5).

Závěrem nutno podotknout, že tento dokument, který má formu smlouvy, je závazný pro všechny státy, které k němu přistoupily. Jedná se o trvalý nástroj a politiku OSN, která Úmluvou podrobně a moderně upravuje řadu oblastí života dítěte od situace v rodině a výchovy přes práva na vzdělání, svobodu projevu až po zákaz zneužívání dětí, dětské prostituce či verbování do armády.

Mezi další významné dokumenty, které jsou teritoriálně omezené, patří například Evropská úmluva o osvojení dětí, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a další.

3.2.2. Povinnosti dítěte

Ten, kdo má práva, má i povinnosti. Tak jako mají rodiče práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti vůči svému dítěti, tak dítě má nejen práva, ale též povinnosti vůči svým rodičům. Následkem této recipacity je fakt, že rodiče mohou povinnosti v rámci výchovy svých dětí vymáhat.

Jednou z povinností, která je v NOZ zachována, ale formulována odlišně, je povinnost pomáhat svým rodičům a podílet se na chodu domácnosti. Tato povinnost dítěte podílet se na chodu rodinné domácnosti je nově podmíněna tím, že je o dítě řádně pečováno. Povinnost dítěte zaniká současně s poskytováním výživy rodičů dítěti. Obsahem povinnosti je podílet se na chodu rodinné domácnosti vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li dítě vlastní příjem, anebo oběma způsoby. „Jako kritérium určení rozsahu podílu dítěte na

péči o chod rodinné domácnosti NOZ stanoví schopnosti a možnosti dítěte i odůvodněné potřeby členů rodiny.¹⁹ Zákodárce tím dal možnost rodičům, aby od svých dětí mohli žádat běžnou pomoc, samozřejmě v přiměřené míře. Tato pomoc nesmí být na úkor vzdělání dítěte či v rozporu s jeho zdravím, tělesným a mravním vývojem a nesmí docházet ke zneužívání tohoto práva rodiči. Dle důvodové zprávy by domácnost měla fungovat v míře, která je pro členy rodiny ku prospěchu. Pokud jde o délku doby, po kterou dítěti lze ukládat tzv. domácí povinnosti, je známo, že zletilé děti svůj pozitivní podíl nezájímka odmítají. Lze proto mít za to, že povinnosti lze ukládat jen cestou zákona - *superfluum non nocet*²⁰ (§ 886 NOZ).²¹

Úprava v ZOR, která v § 35 ZOR stanovovala, že dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat, je do NOZ převzata a formulačně upravena. Současně je nově zakotven princip vzájemné podpory a pomoci mezi rodiči a dětmi, jakož i vzájemného respektování důstojnosti rodičů a dětí. Ačkoliv se toto ustanovení morálního charakteru zdá být nevynutitelné, může mít jeho porušení následky v podobě porušení dobrých mravů. Jednou z povinností dítěte je dle ustanovení § 857 povinnost dbát svých rodičů, tzn. brát na ně především ohled, uznávat jejich autoritu, ctít a poslouchat je. Jde o prastarou zásadu vyjadřující pokoru dětí a jejich poslušnost vůči rodičům, která se promítá v řadě náboženství.²² Tato obecná formulace dopadá na děti nezletilé i zletilé a vzhledem k měnícím se poměrům mezi dětmi a rodiči musí být vykládána a používána se zřetelem k zásadám dobrých mravů i veřejného pořádku i v závislosti na konkrétní situaci. Konkrétní reflexe této klauzule se promítají například do osobnostních a osobních práv, do práva dědického, do darování i jinde. Druhý odstavce tohoto ustanovení vycházející z Úmluvy o právech dítěte stanoví základní pravidlo vztahující se k dětem, které se nestaly zletilými, respektive plně svéprávnými, a vymezuje právo rodičů volit vůči dětem výchovná opatření a tomu odpovídající

¹⁹ PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 832.

²⁰ **superfluum non nocet** - nadbytečnost neškodí

²¹ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²² Viz například v křesťanství 4. Příklad „*Cti otce svého i matku svou, abys byl dlouho živ a dobře ti bylo.*”

povinnost dětí se těmto opatřením podrobit²³ (§ 857, § 883 NOZ).

Morální povinnosti dítěte spočívají nejen v prokazování úcty vůči rodičům, neodmlouvání, plnění výchovných požadavků rodičů, ale i v pozdějším věku v povinnosti materiální, tzn. zajistit svým rodičům slušnou výživu (§ 915 NOZ). Jednou z dalších povinností dítěte je tedy vyživovací povinnost vůči svým rodičům. Pokud se o sebe rodiče nemohou postarat a děti ano, mají vyživovací povinnost potomci vůči svým rodičům. Při určování rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného (§ 913 odst. 1 NOZ).

Vedle těchto zmíněných povinností má dítě i jiné, které jsou upraveny v jiných právních předpisech a často souvisí s povinnostmi rodičů – např. povinná devítiletá školní docházka apod.

3.3. Zájem dítěte

NOZ užívá pojem „zájmy dítěte“ a vzhledem k četnějšímu použití tohoto pojmu v jeho ustanoveních oproti ZOR lze konstatovat, že jsou zájmy dítěte vedoucím principem při výkonu rodičovské odpovědnosti a české rodinné právo v tomto ohledu neodporuje evropským standardům.²⁴ „Zájem dítěte je velmi neurčitý a velmi proměnlivý pojem, jehož definici zákon neuvádí. Konkrétní zájem dítěte je nutno posuzovat vzhledem ke konkrétní situaci. Vždy je nutné při posuzování zájmu dítěte přihlížet k jeho věku, vyspělosti, osobnosti, potřebám, schopnostem atd.“²⁵

Občanský zákoník odráží tuto zásadu jako nutné pravidlo a zároveň přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dítěte – ať už jde o rodičovskou péči a výchovu, intervenci orgánů sociálně-právní ochrany dětí nebo rozhodovací činnost soudu, kde je zájem dítěte jednou z kumulativních podmínek pro intervenci. Dle důvodové zprávy je třeba výslovně a zcela jednoznačně uvést, že

²³ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 45.

²⁵ BOELE-WOELKI, K. a kol.: *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*. Antwerpen - Oxford: Intersentia, 2007, s. 38.

hledisko zájmu dítěte je určující vždy. Ať už o dítěti a jeho osudu i jednání rozhoduje kdokoli, v první řadě se tímto hlediskem musí řídit každý orgán veřejné moci (především soud, ale také administrativní orgán) rozhodující o poměrech dítěte.²⁶

Zájem dítěte se prolíná celým obsahem Úmluvy o právech dítěte. Dle čl.3 musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.²⁷ Z tohoto ustanovení vyplývá, že všechny zájmy dítěte by měly převažovat nad všemi ostatními zájmy a všechny konané činnosti týkající se dítěte by tento zájem měly brát plně a přednostně v úvahu.²⁸

Výbor OSN pro práva dítěte vydal k Úmluvě komentář, v němž interpretuje čl. 3 odst. 1 Úmluvy. Dle Výboru OSN je nejlepší zájem dítěte komplexní a dynamický koncept, který obsahuje tři složky:

- 1) *základní právo dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a bylo k němu přihlédnuto,*
- 2) *základní interpretační princip (je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte),*
- 3) *procesní pravidlo (kdykoliv se přijímá rozhodnutí, které by mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady na dítě může toto rozhodnutí mít).²⁹*

Zájem dítěte taktéž obsahuje čl. 18 Úmluvy, který se naopak zaměřuje na péči o dítě rodiči, kteří při ní musí zohledňovat jeho nejlepší zájem. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, musí vynaložit veškeré úsilí k tomu, aby byla

²⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁷ Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

²⁸ Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

²⁹ Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte.³⁰

V závěru lze konstatovat, že přijetí této zásady je nejhumánnějším a nejpokrokovějším řešením, které je nejvíce přizpůsobeno potřebám dětské osobnosti. Zároveň tento princip uznává skutečnost, že dítě je jedincem s vlastní důstojností.

³⁰ Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

4. POVINNOSTI A PRÁVA RODIČŮ

Rodiče a děti mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva, které NOZ upravuje velmi podrobně. Současná úprava v NOZ zdůrazňuje princip vzájemného charakteru práv a povinností rodičů a dětí jakož i pravidla, dle kterých se nemůže žádná z těchto stran vlastním právním jednáním vzdát vzájemných práv a povinností - vzdání se těchto práv a povinností nemá právní účinky. Většina práv a povinností rodičů a dětí je tedy pojata jako práva a povinnosti vzájemné neboli reciproční. Právo jednoho ze subjektů rodinněprávního vztahu odpovídá povinnosti druhého a naopak. „Práva a povinnosti zde tvoří rub a líc téže mince. To, co lze charakterizovat jako právo rodiče, je současně ve většině případů i jeho povinností.“³¹

Občanský zákoník obsahuje v hlavě II., v oddíle 3 obecná, deklaratorní ustanovení, která nejsou vykonatelná, ale mohou být využita jako výkladové pravidlo pro posuzování naplňování vztahů mezi rodiči a dětmi. Bez povšimnutí nelze nechat změnu v běžném označení práv a povinností, které jsou pro účely oddílu 3 NOZ, věnovanému problematice rodičů a dětí, označována jako „povinnosti a práva“. Došlo tedy k předsunutí slova „povinnosti“ před slovo „práva“. Uvedená změna není náhodná a ačkoli se k této problematice nedá příliš dočíst z důvodové zprávy či z jiných pramenů, je zřejmé, že přehozením uvedených slov zákonodárce něco sledoval. Na prvním místě je kladen důraz na plnění povinností, ale nejen ze strany rodičů vůči dětem, ale platí to i vice versa (naopak). NOZ očekává, že rodiče budou plnit veškeré povinnosti a až následně žádat naplňování svých práv. Praxe ukáže, jakým způsobem soudy budou toto deklaratorní ustanovení vykládat.³²

Z ustanovení § 855 odst. 2 NOZ vyplývá, že hlavním účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Pokud máme vyložit toto ustanovení systematicky, dospějeme k závěru, že je kladen důraz na morální stránku výchovy a až následně na prospěch dítěte. Obecně platí, že rodiče

³¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 111.

³² NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 139.

mají jít svým dětem příkladem.³³ Pokud by se rodič projevoval v rozporu s obecně uznávanými morálními hodnotami ve společnosti, pak by to byl důvod k posouzení jeho předpokladů ohledně péče o dítě, tj. při rozhodování soudu komu z rodičů svěřit dítě do výchovy, či v krajním případě i pro omezení rodičovské odpovědnosti.

Časové vymezení vzniku a zániku těchto práv a povinností je spojené s osobností dítěte. Práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti. Z ustanovení § 856 NOZ je patrné rozlišování práv a povinností osobní povahy a práv a povinností rodičů k osobnosti dítěte. Občanský zákoník ani důvodová zpráva neobjasňují, co bylo impulzem pro toto rozlišení. S ohledem na dikci § 873 NOZ lze usoudit, že jde o obecnou definici veškerých povinností a práv, které mají rodiče k dítěti a nejedná se pouze o povinnosti a práva, která tvoří pojem rodičovská odpovědnost ve smyslu § 858 NOZ.

Povinnosti a práva rodičů vůči dítěti jsou v zásadě trojího druhu a vztahují se ke třem různým entitám sociálních skutečností. Jedná se o:

- 1) statusová práva a povinnosti
- 2) rodičovskou odpovědnost
- 3) vyživovací právo a povinnost.³⁴

Pro první skupinu práv a povinností je charakteristický statusový, nemajetkový a osobní znak. Mezi taková práva a povinnosti patří povinnosti a právo rodičů určit dítěti jméno a příjmení, právo dát souhlas k jeho osvojení, právo prohlásit rodičovství nebo právo určit původ dítěte, které je vykonatelné již před narozením dítěte, stejně jako poté, co dítě nabude zletilost.

Druhá skupina povinností a práv (zde se jedná spíše o pravomoci - *powers*)³⁵ se týká tzv. rodičovské odpovědnosti, které se budu podrobně věnovat dále v této diplomové práci.

Třetí skupina práv a povinností, která je čistě majetkové povahy, představuje vyživovací povinnost a právo na výživné. Tyto práva a povinnosti

³³ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 139.

³⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 252.

³⁵ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

nejsou prvkem rodičovských práv a povinností a ani jejich součástí být nemohou. Dle důvodové zprávy je jejich trvání odvislé jen od trvání onoho (jednotlivého – zákonem stanoveného) osobního vztahu a jejich stanovení, resp. přiznání, vždy záleží na soudním rozhodnutí, které je podmíněno naplněním zákonných předpokladů. Proto také nikdy nemohou ve svém trvání záviset na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.³⁶

4.1. Nositelé rodičovských povinností a práv

4.1.1. Rodiče

V prvním stupni příbuzenství má každý potomek matku a otce (rodiče). Kdo je rodičem určují ustanovení § 775 a následující v NOZ. Rodiče bezpochyby hrají jednu z nejdůležitějších rolí v životě dítěte a jsou žádoucím a zároveň nejčastějším nositelem rodičovské odpovědnosti. Dle čl. 7 Úmluvy má dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči.

Zákon o právu rodinném z roku 1949 (pod vlivem Všeobecné deklarace lidských práv) mění postavení ženy. Dochází ke zrovnoprávnění ženy s mužem a mění se i její postavení v pozici matky. V zákoně bylo výslovně uvedeno, že „rodičovská moc“ náleží oběma rodičům. Ustanovení o matce (§ 775 NOZ – *Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.*) NOZ přebírá beze změny ze ZOR, do kterého bylo toto kogentní ustanovení vloženo až tzv. velkou novelou v roce 1998. Matkou dítěte je tedy žena, která dítě porodila, bez ohledu na umělé oplodnění.

Velmi zajímavou problematikou je institut utajeného porodu. Na základě ustanovení § 67b odst. 20 zákona o péči o zdraví lidu z roku 1966³⁷, má žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, právo na zvýšenou ochranu svých osobních údajů. Zákonná úprava institutu utajeného porodu, která byla do českého právního řádu zakotvena z. č. 422/2004 Sb. s účinností od 1. 9. 2004, není zdaleka dokonalá a obsahuje řadu mezer a nejasností, které

³⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³⁷ **Zákon č. 20/1966 Sb.**, o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

v praxi přináší nemalé problémy. Tímto legislativním počinem nebyl měněn zákon o rodině, ve kterém byla zakotvena zásada *mater semper certa est*³⁸, a zcela nekoncepčně byly novelizovány: zákon o péči o zdraví lidu, zákon o matrikách, jménu a příjmení a zákon o veřejném zdravotním pojištění. "

Úprava tohoto institutu je také obsažena v z. č. 372/2012 Sb., zákon o zdravotních službách. Uplatněním písemné žádosti o utajení své totožnosti dle § 37 tohoto zákona³⁹ matka svou rodičovskou odpovědnost k dítěti v žádném případě neztrácí. Skutečnost, že žena, která porodila dítě v režimu utajeného porodu, a není jako matka dítěte zapsána v matrice, nemá na určení jejího mateřství vliv, a tato žena zůstává nadále matkou dítěte nejen fakticky, ale i po stránce právní.⁴⁰ Z výše uvedeného faktu vyplývá, že i v případě utajeného porodu žena okamžikem porodu nabývá rodičovskou odpovědnost jako souhrn práv a povinností k dítěti. Česká právní úprava neumožňuje jednostranně ukončit rodinněprávní vztah k dítěti, neboli neumožňuje matce, aby se svého dítěte vzdala.⁴¹

Pro úplnost je zde třeba dodat, že anonymní porody bez jakékoliv možnosti poznat totožnost matky nebo subrogační (náhradní) mateřství, jehož podstatou je donošení dítěte ženou, které není geneticky matkou dítěte, náš právní řád neuznává. Z toho vyplývá, že český právní řád vylučuje jakoukoliv smlouvu o donošení dítěte. Taková smlouva je absolutně neplatná.

Otcovství muže je určováno dle ustanovení § 776 a násl. v souladu s římskoprávní tradicí reprezentovanou třemi respektive čtyřmi tzv. zákonnými

³⁸ **mater semper certa est** - matka je vždy jistá

³⁹ **§ 37 z. č. 372/2012 Sb.**, zákon o zdravotních službách - **Utajený porod**

(1) *Žena s trvalým pobytem na území České republiky, nejedná-li se o ženu, jejímuž manželovi svědčí domněnka otcovství), má právo na utajení své osoby v souvislosti s porodem.*

(2) *Žena uvedená v odstavci 1, jestliže hodlá v souvislosti s porodem utajit svou totožnost, předloží poskytovateli poskytujícímu příslušné zdravotní služby písemnou žádost o utajení své totožnosti při porodu (dále jen „utajený porod“); součástí žádosti je prohlášení ženy, že nehodlá o dítě pečovat.*

(3) *Provedením utajeného porodu se rozumí takové postupy při poskytování zdravotních služeb ženě uvedené v odstavci 1 v souvislosti s těhotenstvím a porodem, které zachovají její anonymitu, s výjimkou postupů, které jsou potřebné k zajištění úhrady zdravotních služeb z veřejného zdravotního pojištění a zajištění informací pro Národní zdravotnický informační systém.*

⁴⁰ Úprava výchovy dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Město Most* [online]. 2010 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.mesto-most.cz/uprava-vychovy-ditete-narozeneho-v-rezimu-tzv-utajeneho-porodu/d-7277>

⁴¹ HÁJKOVÁ, P.: *Určení a popření rodičovství*. Brno, 2008. Rigorózní práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, Právo a právní věda, Katedra občanského práva, s. 30.

či právními domněnkami. Z toho vyplývá, že určování otcovství je mnohem komplikovanější než v případě určování mateřství. NOZ přebírá a navazuje na úpravu ZOR - NOZ například doplňuje úpravu první domněnky o institut nezvěstnosti nebo druhá domněnka je v NOZ konstruována jako čtvrtá. I když se může zdát, že v dnešní době genetického inženýrství jsou tato ustanovení již překonaná, i tak je dle NOZ směrodatné, kdy muž souložil s matkou, kolik dní uplynulo mezi narozením dítěte a uzavřením manželství, za jak dlouho se dítě narodilo po zániku manželství, apod.

4.1.2. Nezletilý rodič

Dle důvodové zprávy k NOZ není důvod, aby nezletilý rodič, který dříve nenabyl plné svéprávnosti jejím přiznáním nebo uzavřením manželství pro nedostatek svéprávnosti, zcela a automaticky postrádal rodičovskou odpovědnost. NOZ řeší takovou situaci tak, že výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče do doby, kdy nabude plné svéprávnosti, je pozastaven. Toto pozastavení výkonu se netýká péče o dítě, ledaže by soud rozhodl o pozastavení těchto práv a povinností. Rodič blížící se věkem hranici zletilosti je obvykle dobře schopen poskytovat fyzickou i psychickou osobní péči svému dítěti, bez ohledu na to, zda je matkou nebo otcem (jedná se totiž zpravidla o dobu dost krátkou, pro malé dítě ale velmi významnou, a to jak z hlediska psychických a sociálních vazeb, tak i z hlediska zdravotního).⁴²

4.1.3. Manžel/Partner

NOZ řeší též situace, kdy do života dítěte vstupuje nový, do té doby neznámý, nevlastní rodič. Jde o případy, se kterými se lze velmi často setkat, kdy rozvedený rodič (jde o rodiče, kterému bylo svěřeno dítě do péče) uzavře nové manželství. Účelem této úpravy je vytvoření zdravého rodinného prostředí bez ohledu na to, zda se jedná o vlastní či nevlastní děti (společné děti či nikoliv).

Předešlá úprava v ZOR formulovala, že na výchově dítěte se podílí i

⁴² Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

manžel, který není rodičem dítěte za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti. Tato úprava je v NOZ rozšířena o povinnost podílet se nejen na výchově, ale i na péči o dítě a zahrnuje nejen manžela rodiče dítěte, s nímž žije v rodinné domácnosti, ale i partnera rodiče dítěte. Důvodová zpráva tuto osobu označuje jako „sociálního rodiče“.

Do českého právního řádu byl zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství zakotven institut trvalého společenství dvou osob stejného pohlaví. Dle ustanovení § 13 tohoto zákona existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské odpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřeni jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. V případě, že jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner. Povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto druhého partnera.

4.1.4. Osvojitel (adoptivní rodič)

Nemohou-li o dítě pečovat jeho biologičtí rodiče, je nezbytné zajistit péči o něj jiným způsobem. Náhradní rodinnou péčí rozumíme možnost, která je poskytována dětem bez rodiny, nebo dětem, které nemohou být z různých důvodů vychovávány ve své vlastní rodině. Díky ní mohou děti vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj. Na rozdíl od ústavní výchovy, která je v ČR využívána nad nezbytnou míru, se trend ve prospěch náhradní rodinné péče od roku 1989 obrací velmi postupně.

Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné péče se osvojením vytvoří z právního hlediska naprosto plnohodnotný vztah rodiče a dítěte, stejně jako při narození. Zákon postavil osvojitele na roveň rodičům a osvojitel tedy nabývá vůči dítěti všechna práva a povinnosti rodiče (včetně vyživovací povinnosti) a osvojované dítě vůči osvojiteli všechna práva a povinnosti dítěte (např. stává se

jeho nepominutelným, dědicem). NOZ výstižně tento krok popisuje jako „přijetí cizí osoby za vlastní“.⁴³

Realizace osvojení tedy zakládá existenci právního příbuzenství. NOZ zohledňuje koncepci, dle které institut osvojení nemá být považován výlučně za formu náhradní rodinné péče. Institut osvojení je především záležitostí statkovou, nejde tedy jen o pouhou péči či výchovu. Z toho vyplývá, že osoby osvojitelů mají dle NOZ rodičovskou odpovědnost a to nejen při výchově dětí.

Významnou novinkou v NOZ, týkající se institutu osvojení, je opětovně zavedení možnosti (po čtyřiašedesáti letech) osvojit zletilého.

4.1.5. Poručenství, opatrovnictví, pěstounství

V době, kdy nezletilé dítě nemá ani jednoho z rodičů (ať už přirozeného či adoptivního), nebo ani jeden z rodičů nemůže plně vykonávat svou rodičovskou odpovědnost, je potřeba chybějící část rodičovské odpovědnosti doplnit jinou osobou popřípadě více osobami. Ke slovu tak přichází poručník, opatrovník či pěstoun.⁴⁴

Oproti osvojení je péče o dítě v režimu poručnictví či pěstounství placená.

4.1.5.1. Poručník

V případě, že tu není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonávat rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti dle zvláštního nesporného řízení poručníka (§ 928 NOZ). Lze konstatovat, že po rodičích s plnou rodičovskou odpovědností je to právě poručník, kdo má nejširší souhrn práv a povinností vůči dítěti. Poručenství se někdy označuje jako rozšířená pěstounská péče, protože poručník je totiž namísto rodičů zákonným zástupcem dítěte a má vůči dítěti všechna práva a povinnosti jako rodič. Jedinou, zato však významnou výjimku, tvoří vyživovací povinnost.⁴⁵ NOZ zobecňuje vymezení povinností poručníka vůči dítěti. Zdůrazňuje, že poručník stojí na

⁴³ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 112.

⁴⁴ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 171.

⁴⁵ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 171.

místě rodičů a vykonává zásadně všechny povinnosti a všechna práva jako rodič.⁴⁶ Výjimečně může být okruh práv a povinností vymezen jinak – s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte. Do poručenské péče nemohou rodiče dítěte nijak zasahovat a dávat poručníkovi svá vyjádření, doporučení nebo dokonce souhlas k otázkám týkajícím se dítěte. Ba právě naopak obvykle bývá zachována anonymita poručníků, protože rozhodnutí o jmenování poručníka se rodičům nedoručuje.

Soud musí jmenovat poručníka okamžitě, jakmile se dozví, že dítě poručníka potřebuje (rodiče dítěte nežijí nebo nejsou známi; rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti; výkon rodičovské odpovědnosti byl rodičům pozastaven; rodiče mají omezenou svéprávnost). Poručenství je funkce dobrovolná, proto současná úprava výslovně stanoví, že osoba, která byla jmenována poručníkem, může své jmenování odmítnout. Soud jmenuje poručníkem osobu, kterou naznačili rodiče, aby o dítě pečovala. „NOZ počítá s možností, že rodič určitou osobu, která by se mohla stát poručníkem (respektive především některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině), výslovně vyloučí. V souvislosti s „jinou fyzickou osobou“ jako dalším v úvahu připadajícím poručníkem je zdůrazněn prvek vhodnosti.“⁴⁷ Funkcí poručníka může soud pověřit i dvě osoby současně.

„Do péče poručníka zpravidla bývají svěřovány děti, které jsou sice právně volné, ale těžko se jim hledají osvojitelé z důvodu duševního a zdravotního postižení, vyššího věku nebo ostatních handicapů.“⁴⁸ Oproti osvojení nemá poručník k dítěti vyživovací povinnost, ale naopak má nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun.

⁴⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁷ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 289.

⁴⁸ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 172.

4.1.5.2. Opatrovník

Institut opatrovnictví není doménou rodinného práva. Zajišťuje zastoupení toho, kdo zastoupen být nutně potřebuje, protože nemůže jednat sám, ani být zastoupen svým zákonným zástupcem.⁴⁹

NOZ rozlišuje (obdobně jako dosavadní úprava) čtyři situace jako důvody pro jmenování opatrovníka u dětí: střet zájmů dítěte a jiné osoby; nedostatečné hájení zájmů dítěte zákonným zástupcem; potřeba opatrovníka v zájmu dítěte z jiného důvodu (například ochrana majetkových zájmů dítěte); stanoví-li tak zákon.

Opatrovník je stejně jako poručník subjektem, jehož hlavním úkolem je ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte. Na rozdíl od poručníka, opatrovník plní funkce rodiče jen v konkrétním, soudem určeném rozsahu.

4.1.5.3. Pěstoun

Pěstounská péče je další z forem náhradní rodinné péče, dá se říci, že pěstounství je druhem náhradní rodinné péče v té nejčistší podobě (na rozdíl od osvojení, kde se cizí dítě stává vlastním a kde zaniknou všechny původní příbuzenské vazby).

Soud svěřuje dítě do osobní péče pěstouna v případě, nemůže-li o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník. Jde o subsidiární povahu výkonu péče rodičů (popřípadě poručníka). Pokud soud nerozhodne jinak, zůstává rodičům vůči dítěti plný rozsah povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti s výjimkou těch práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi (tedy zejména povinnost osobně o dítě pečovat).

Pěstounská péče je charakteristická svojí dlouhodobostí a nevznikajícím příbuzenským poměrem mezi pěstounem a dítětem. Ba naopak úprava v NOZ výslovně klade důraz na zachování vazeb mezi rodičem a dítětem. Rodiče tak mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat, právo na informace o dítěti a zůstává i vyživovací povinnost vůči dítěti.

Oproti tomu povinnosti dítěte, které by jinak mělo vůči svým rodičům v rámci jejich domácnosti, se uplatní v domácnosti pěstouna. Pokud dítě nemá

⁴⁹ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 176.

vlastní příjem, jedná se o pomoc v domácnosti, jestliže má vlastní příjem, má také povinnost přispívat na úhradu společných potřeb rodiny.⁵⁰

Pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou.

⁵⁰ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 182.

5. RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST

Institut rodičovské odpovědnosti je stěžejním pojmem pro definování vztahů mezi rodiči a dětmi. Tento pojem „rodičovská odpovědnost“ ale ústavní předpisy ani mezinárodní smlouvy neznají. Listina základních práv a svobod zakotvuje v čl. 32 odst. 1 ochranu rodičovství a rodiny a zároveň ochranu dětí a mladistvých. V čl. 32 odst. 4 LZPS zakotvuje právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu a zároveň právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. „V souladu s koncepcí Listiny jako katalogu, akcentujícího spíše základní práva než povinnosti, se v ní již nezmiňuje, že péče o děti a jejich výchova je přední rodičovskou povinností.“⁵¹

„Název institutu se v průběhu vývoje měnil. V římském právu to byla moc otcovská (*patria potestas*), stejný pojem znal i Všeobecný občanský zákoník. Zákon o právu rodinném nahradil moc otcovskou novým pojmem rodičovská moc. Zákon o rodině tento název již nepřevzal a místo něj použil pojem práva a povinnosti rodičů.“⁵²

Velká novela zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.) v roce 1998 změnila dříve užívaný pojem rodičovská práva a povinnosti a zavedla do našeho právního řádu pojem „rodičovská zodpovědnost“. Mělo se za to, že tento termín terminologicky lépe odpovídá Úmluvě o právech dítěte. ZOR vymezoval rodičovskou zodpovědnost v ustanovení § 31 odst. 1 ZOR, jako souhrn práv a povinností: a) při péči o nezletilé dítě, b) při zastupování nezletilého dítěte, c) při správě jmění.

5.1. Rodičovská odpovědnost v pojetí NOZ

Rodičovská odpovědnost a instituty s ní související je zakotvena v oddílu 3 („Rodiče a dítě“), v rámci dílu 2 („Poměry mezi rodiči a dítětem“) hlavy II („Příbuzenství a švagrovství“) NOZ.

Pojem „rodičovská zodpovědnost“ je v NOZ nahrazen pojmem

⁵¹ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda, II. díl: Ústavní právo České republiky část 2*. Praha: Linde, 2004, s. 215.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 171.

„rodičovská odpovědnost“. Jde o významnou a na první pohled patrnou terminologickou změnu, kterou přináší rekodifikace. Zákonodárce považuje pojem zodpovědnost a odpovědnost za synonyma. Dle důvodové zprávy výraz „rodičovská odpovědnost“ více odpovídá anglickému výrazu „*parental responsibilities*“ a shoduje se s celkovým konceptem pojmu odpovědnosti v NOZ. V neposlední řadě jde o snahu v občanském zákoníku neoznačovat totéž dvěma různými slovy.

Důležitou změnou je odklon od trichotomie⁵³ práv a povinností náležejících do rodičovské zodpovědnosti (dle ZOR), protože obsah rodičovské odpovědnosti je v NOZ definován širěji.⁵⁴ Podle současné úpravy tvoří obsah rodičovské odpovědnosti další výslovně stanovená práva a povinnosti, a to 1) ochrana dítěte, 2) udržování osobního styku s dítětem, 3) zajišťování jeho výchovy, 4) vzdělání a 5) určení místa jeho bydliště (§ 858 NOZ).⁵⁵ Zákonodárce tím reaguje na rozšiřující se možnost volného pohybu osob nejen v rámci EU, ale i po celém světě.⁵⁶ Jedná se ale o demonstrativní výčet daného ustanovení.

NOZ explicitně formuluje, že rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte (resp. popřípadě i osvojením) a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti či smrtí (resp. rozhodnutím o zrušení osvojení ve lhůtě tří let a současným obnovením předchozího příbuzenského poměru dle NOZ). Rodičovské odpovědnosti se nelze vzdát. Trvání a rozsah odpovědnosti může změnit jen soud, tj. nikoliv nesoudní orgán veřejné moci. Pro rozhodnutí soudu je vždy určující zájem dítěte.

„Rodičovská odpovědnost není spojena se sankcí za nesplnění povinností, ale je spojena s řádným (odpovědným) plněním povinností a řádným

⁵³ Trichotomie práv a povinností náležejících do rodičovské zodpovědnosti dle ust. § 31 odst. 1 ZOR - a) péče o nezletilé dítě, b) zastupování nezletilého dítěte, c) správa jeho jmění.

⁵⁴ ELIÁŠ, K. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, s. 1120.

⁵⁵ § 858 NOZ - Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

⁵⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-16]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

(odpovědným) výkonem práv.⁵⁷

5.2. Rodičovská odpovědnost a CEFL

V současné době zaznamenáváme v České republice významnou proměnu rodinného práva v podobě NOZ, který zřetelně vychází z antropocentrického pojetí. Na prvním místě pozornosti podle něj stojí člověk, jeho rodina a teprve poté majetek. NOZ se tak přibližuje tradičním evropským kodexům soukromého práva, pro které je charakteristický důraz na člověka a rodinu.⁵⁸ České rodinné právo je ovlivňováno jednak mezinárodními úmluvami o lidských právech jednak judikaturou ESLP⁵⁹ a v neposlední řadě činností CEFL.

Institut rodičovské odpovědnosti a jeho úprava v NOZ se přibližuje evropským standardům rodinného práva, zejména v návaznosti na principy vypracované Komisí pro evropské rodinné právo (*Commision on European Family Law* (dále jen „CEFL“)). CEFL je mezinárodní nezávislou skupinou 26 významných odborníků, která působí od září roku 2001 a která se v rámci Evropy zabývá problematikou a harmonizací rodinného práva. Komise, na základě svého studia vývoje rodinného práva v jednotlivých evropských zemích, má za cíl nalézt společné rysy právních úprav a z poznatků vypracovat tzv. „Principy evropského rodinného práva“ (dále jen „Principy“).⁶⁰ Výsledky se dostavily počátkem roku 2008, kdy Komise Principy vydala. „Komise vypracovává principy na základě podkladů, které získá z evropských států pomocí dotazníků, závěrů z mezinárodních konferencí a komparativního výzkumu.“⁶¹ Nejde o závazné principy, ale lze je brát jako podklad, ze kterého je možné vycházet při modernizaci rodinných práv.

Rodičovskou odpovědnost (*parental responsibility*) Princip 3:1 definuje následujícím způsobem: „*Concept of parental responsibilities: Parental*

⁵⁷ HURDÍK, J.: *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 98.

⁵⁸ PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol.: *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 233.

⁵⁹ Evropský soud pro lidská práva

⁶⁰ Principles of European Family Law regarding Parental Responsibilities. *Commission on European Family Law* [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>

⁶¹ PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol.: *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 233.

responsibilities are a collection of rights and duties aimed at promoting and safeguarding the welfare of the child. They encompass in particular: (a) care, protection and education; (b) maintenance of personal relationships; (c) determination of residence; (d) administration of property, and (e) legal representation. ‘⁶²

NOZ ve své úpravě výslovně nezmiňuje inspiraci těmito Principy, ale jedna podstatná podobnost je na první pohled zřejmá. Obsah rodičovské odpovědnosti dle Principu 3:1 vykazuje určitou analogii k NOZ - péče, ochrana a výchova dítěte; udržování osobního vztahu; určení bydliště; péče o jmění; právní zastoupení dítěte.

5.3. Pravidla ovládající výkon rodičovské odpovědnosti

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na pravidla výkonu práv a povinností ovládající rodičovskou odpovědnost dle úpravy NOZ ve srovnání se ZOR. „Otázka výkonu práv a povinností tvořící obsah rodičovské zodpovědnosti v sobě zahrnuje poměrně složitý komplex vztahů. V první řadě jde o vztah každého z rodičů k dítěti.“⁶³ Pozornost si také zaslouží výkon rodičovské odpovědnosti rodičů po rozvodu a problematika výkonu rodičovské odpovědnosti rodičů, kteří spolu nežijí. Úprava dle § 31 odst. 2 ZOR týkající se pravidel ovládajících výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti je formulována v NOZ značně odlišně a konkrétněji. Zatímco úprava výkonu v ZOR byla zakotvena v jediném odstavci, NOZ upravuje výkon rodičovské odpovědnosti hned v několika ustanoveních.

„Vzájemný právní vztah mezi rodiči a dětmi se od dob, kdy dítě bylo považováno pouze za objekt tohoto vztahu, významně změnil. Dnes je nepředstavitelné, že by na nezletilé dítě bylo pohlíženo pouze jako na objekt výkonu práv svých rodičů. Velkou měrou k tomu přispělo přijetí mezinárodních úmluv, zejména Úmluvy o právech dítěte z roku 1989.“⁶⁴

⁶² Principles of European Family Law regarding Parental Responsibilities. *Commission on European Family Law* [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, 180.

⁶⁴ RADVANOVÁ, S.: *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978, s. 203.

V první řadě je nutno zdůraznit, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně a má ji každý rodič, ledaže by jí byl zbaven. Rodiče jsou z hlediska obsahu rodičovské odpovědnosti v rovnoprávném postavení bez ohledu na to, jakým způsobem jejich rodičovství vzniklo. Jak již bylo uvedeno výše, rodič nese vůči dítěti svoji odpovědnost (nejdéle) až do dne, kdy dítě nabude plné svéprávnosti. Odpovědnosti může být zbaven, a stejně tak ji může pozbýt, přestane-li být rodičem (to jest, je-li dítě osvojeno), nemůže se jí ale vzdát (souhlas k osvojení neznamena vzdání se rodičovské odpovědnosti). Rodičovskou odpovědnost nemá také ten, kdo nemá plnou svéprávnost, ani ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen.⁶⁵ Explicitně NOZ stanoví, že rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho rodičovské odpovědnosti (§ 865 NOZ). Dle NOZ určujícím vodítkem pro rozhodnutí soudu týkající se rozsahu rodičovské odpovědnosti či způsobu nebo rozsahu jejího výkonu jsou zájmy dítěte.

Ustanovení § 867 NOZ patří k nejvýznamnějším ustanovením z hlediska ochrany, kterou stát je dítěti povinen poskytovat. Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, soud poskytne dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní informovaný názor a tento názor sdělit. Ustanovení § 867 odst. 2 zavádí věkovou hranici dvanácti let, pokud jde o výslech dítěte před soudem. O dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a názor sdělit. O této věkové hranici se vedou odborné diskuse na národní i mezinárodní úrovni a lze říci, že v současnosti je názor dvanáctiletého dítěte považován za relativně spolehlivý podklad pro rozhodování.⁶⁶ Soudu nic nebrání, aby přistoupil k osobnímu výslechu i dítěte mladšího dvanácti let. Tomu, že je každé dítě jiné a jinak se vyvíjí, nasvědčuje náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 440/2000 ze dne 7. 12. 2000, ze kterého vyplývá, že i devítileté dítě může být na úrovni vyspělého dítěte středního školního věku a je schopno v konkrétních záležitostech věrohodně vyjádřit své

⁶⁵ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁶⁶ NOVÁK, D., NOVÁK, V.: *Komparace české a německé právní úpravy institutu výslechu nezletilých dětí v občanském soudním řízení*. Právo a rodina. 2011, roč. 11, č. 3, s. 17 – 20.

potřeby.⁶⁷

Důvod přesunu rodičovské odpovědnosti na druhého z rodičů přichází v úvahu, jestliže druhý rodič nežije, není-li znám, nemá-li rodičovskou odpovědnost, jakož i tehdy, je-li výkon jeho rodičovské odpovědnosti pozastaven, jeho rodičovská odpovědnost omezena nebo omezen její výkon (§ 866, § 878 NOZ).

Úprava NOZ vychází z principu, že dítě nemá být pouhým objektem, ale vlastním subjektem vztahu rodič – dítě. Z tohoto vztahu vyplývá zejména povinnost vždy podřídit výkon rodičovské odpovědnosti zájmům dítěte, jakož i povinnost rodičů před rozhodnutím dotýkajícím se zájmu dítěte sdělit dítěti vše potřebné, aby si dítě mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit.⁶⁸ Dle ust. § 875 odst. 2 NOZ musí rodiče věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost a při rozhodování tento názor dítěte zohlednit. S povinností brát v úvahu názor dítěte souvisí tedy i povinnost, poskytnout dítěti dostatek potřebných informací, aby si mohlo vlastní názor vytvořit. Dle ust. § 880 odst. 2 NOZ je rodičům uložena povinnost vzít v úvahu názor dítěte, jeho schopnost a nadání při rozhodování o jeho vzdělání nebo o pracovním uplatnění. Dítě tímto získává možnost bránit se, pokud by rodiče chtěli postupovat v rozporu s tímto ustanovením. Závěrem lze tedy konstatovat, že rodiče sice mají rozhodující úlohu ve výchově dětí, jsou ale limitováni právem dítěte na informace a jeho možností, s ohledem na stupeň jeho vývoje, se svobodně vyjádřit ke všem rozhodnutím rodičů o jeho osobě.

Vztah mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti může být komplikovaný. Obecně se předpokládá, že se rodiče na výkonu práv a povinností společně dohodnou, a to i v případě, že spolu nežijí. Důvodová zpráva uvádí, že nemusí jít o dohodu výslovnou, ale předpokládá dohody rodičů nejen o rodičovské odpovědnosti jako celku, ale také i o jednotlivých otázkách jejího výkonu. Dobře postačí, že rodiče jsou zásadně za jedno, i když pak je výslovně projevena jen vůle jednoho z nich. Rodičovskou odpovědnost mají rodiče

⁶⁷ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z:

http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-N_OZ-konsolidovana-verze.pdf

⁶⁸ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 252.

vykonávat ve vzájemné shodě. Jestliže by při rozhodování o záležitosti dítěte hrozilo nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám. Jedná se o výjimečnou situaci s výjimečným řeším a je možné pouze za předpokladu neprodleného sdělení druhému rodiči.⁶⁹ V § 876 odst. 3 NOZ je zakotvena ochrana dobré víry třetí osoby při samostatném jednání jednoho z rodičů v záležitostech dítěte vůči třetí osobě. Má se za to, že tento rodič jedná se souhlasem druhého rodiče.

NOZ obdobně jako ZOR předpokládá dohodu rodičů o „významných záležitostech“ dítěte. Oproti ZOR, který nechával výklad tohoto pojmu na právní teorii a aplikační praxi, NOZ v § 877 odst. 2 uvádí demonstrativní výčet záležitostí, které jsou významné pro dítě. Za významnou záležitost se nepovažují zejména běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte.

Může samozřejmě nastat situace, kdy budou mít rodiče na některé významné záležitosti týkající se dítěte odlišný názor. Tento možný střet rodičů řeší NOZ v ust. § 877 odst. 1 tak, že nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná zejména se zřetelem k jeho zájmu, rozhodne soud na návrh rodiče. Soud má rozhodnout i v případě vyloučení jednoho z rodičů při rozhodování druhým rodičem.

Zcela novou úpravou je řešení problematiky, která dosud explicitně upravena nebyla, a bylo využíváno obecných právních pravidel. Dle důvodové zprávy k NOZ v praxi působilo některé nejasnosti, jak má jednat třetí osoba vůči dítěti zastoupenému rodičem, jakož i otázka dobré víry dítěte a jeho povědomí o určité skutečnosti.⁷⁰ Výchozím pravidlem je, že při právním jednání vůči dítěti, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, postačí jednání i jen vůči jednomu z rodičů jako zástupci dítěte. V případě pochybností ohledně dobré víry dítěte, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, případně zda o některé skutečnosti vědělo či nikoliv, je třeba posoudit dobrou víru či vědomost obou rodičů. Má-li však dítě v péči jen jeden z rodičů, posuzuje se vědomost jen

⁶⁹ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷⁰ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

u něho (§ 879 NOZ).

5.3.1. Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství

Úprava výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství je zakotvena v ustanoveních §§ 906 - 907 NOZ.

V současné době je rozvod velmi obvyklou formou zániku manželství. Další možnými způsoby je smrt jednoho z manželů, prohlášení za mrtvého a dle NOZ dochází k zániku manželství také pro změnu pohlaví.⁷¹ Rozvod manželství má několik právních následků – zánik společného jmění manželů, výživné mezi manžely apod. Jeden z nejdůležitějších následků je úprava vztahů mezi rodiči a jejich nezletilými dětmi po rozvodu. Tato úprava je úpravou primární. Nutno zdůraznit, že rodič neztrácí rodičovskou odpovědnost a právo rozhodovat o podstatných záležitostech dítěte, přestože dítě žije fakticky s druhým rodičem.⁷² V případě smrti nebo prohlášení za mrtvého rodičovská odpovědnost zůstává převážně koncentrovaná v rukou pozůstalého manžela.

Předpokladem, aby soud posuzoval návrh na rozvod manželství, je pravomocné rozhodnutí o péči dítěte. Opatrovnický soud proto bez ohledu na to, byl-li podán návrh o rozvod manželství, upraví v rozsudku poměry k dítěti nejen pro dobu do rozvodu, ale i po rozvodu manželství. Nehledě na probíhající rozvod je tedy primární otázkou, jak bude o dítě napříště postaráno. Dříve než dojde k rozvodu manželství, je třeba, aby o tom bylo rozhodnuto (jako tomu bylo doposud). Nově je výslovně stanoveno, že soud má zohlednit zájem dítěte - tento zájem má přednost před dohodou rodičů. Při rozhodování o péči vezme soud v potaz nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale i vazbu k jeho nejbližším – dle ust. § 906 odst. 1 vyjmenovaným příbuzným – vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům. Platí zvyklost, že sourozenci mají vyrůstat společně v jedné rodině.

Rozhodnutí soudu může být nahrazeno dohodou rodičů. Dohoda rodičů může upravovat skutečnost, jestliže oba rodiče jsou schopni se o dítě postarat,

⁷¹ § 29 odst. 2 NOZ - *Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká.*

⁷² HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 94.

zda dítě bude ve společné nebo střídavé péči. Dohodou může být i stanoveno, že dítě bude svěřeno do péče jednoho z rodičů a druhému upraví styk s dítětem. Taková dohoda o styku rodiče s dítětem nevyžaduje schválení soudu, soud ji ale může upravit, bylo-li by to v zájmu dítěte. Soud dohodu neschválí, odporuje-li dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti zájmu dítěte. Součástí rozhodnutí o výkonu rodičovské odpovědnosti je stanovení vyživovací povinnosti k dítěti.

NOZ upravuje již klasické způsoby další péče o dítě – dle ust. § 907 odst. 1 NOZ soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do péče obou rodičů – společné, či střídavé péče. „Na základě dosavadních zkušeností se střídavou výchovou, která byla v České republice zavedena po vzoru zahraničních úprav, a po následném vyhodnocení jejích dopadů na psychiku dětí soudy preferují péči jednoho z rodičů před střídavou výchovou.“⁷³

Předpokladem střídavé péče je, že oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat, oba mají o výchovu zájem, střídavá výchova je v zájmu dítěte a jeho potřeby budou lépe zajištěny. Střídavá výchova znamená, že dítě střídá bydliště a výchovné prostředí a ve stanoveném časovém rámci pobývá střídavě u každého z rodičů. Časté střídání prostředí je pro dítě náročné nejen z logistického hlediska, ale i z hlediska psychického.

Společná péče je namísto tehdy, když rodiče bydlí i po rozvodu manželství stále v jednom bytě či domě. Pokud má soud dítě svěřit do společné výchovy, je zapotřebí souhlas rodičů.

V zájmu dítěte, a je-li to zapotřebí, lze svěřit dítě do péče i jiné osobě než rodiči. Rozhodnutí o svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče je rozhodnutí výjimečné a zpravidla také dočasné. Dochází k němu zejména tehdy, jestliže ze strany rodičů bylo vytvořeno nevhodné prostředí pro péči dítěte.

Podrobná úprava aspektů, k nimž soudy musí přihlížet při rozhodování o svěřením dítěte do péče, vychází též z předešlé úpravy a najdeme ji v ustanovení § 907 odst. 2 NOZ. Opět jde o změny spíše formulačního než věcného charakteru. „Při rozhodování o svěřením dítěte do péče rozhoduje soud tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud musí podrobně zohlednit faktory

⁷³ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 167.

nejen minulé, ale i faktory budoucí, tj. třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka nejen po stránce hmotné. I tady totiž jde o zájem dítěte na dalším příznivém vývoji.⁷⁴ Soud má zohlednit i stávající stálost výchovného prostředí, jakož i citové vazby dítěte i k jiným než příbuzným osobám. Výslovně se již neuvádí, že se má přihlídnout též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů – zároveň se ale však výslovně stanoví, že soud vždy zohlední rovněž to, u kterého rodiče má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.⁷⁵ Soud zároveň dbá při rozhodování o svěření dítěte do péče na právo dítěte na péči obou rodičů, udržování osobního styku s rodiči, právo pravidelného osobního styku druhého rodiče, jemuž není dítě svěřeno, a na pravidelnou informaci o dítěti.

V neposlední řadě soud přihlíží ke schopnostem rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.

5.3.2. Výkon povinností a práv rodičů, kteří žijí odděleně

Nežijí-li spolu rodiče nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, a nedohodnou-li se na úpravě péče o takové dítě, rozhodne o ní soud i bez návrhu. Z toho vyplývá, že rozhodnutí není třeba vázat na skutečnost, zda se rodiče dohodli. Ustanovení § 908 NOZ vycházející z předešlé úpravy je v souladu s koncepcí NOZ vztaženo na nezletilé dítě postrádající plnou svéprávnost. Je zde stanovena podpůrná použitelnost ustanovení § 906 a § 907 upravující výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Soudní úprava styku odděleně žijících rodičů s dítětem je upravena samostatně (§ 891 NOZ). Možnost soudní úpravy styku dítěte s příbuznými odděleně žijících rodičů není výslovně zmíněna. V této souvislosti přichází v úvahu dovozovat využití analogie podle ustanovení § 891 NOZ.⁷⁶

⁷⁴ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-16]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷⁵ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 249.

⁷⁶ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 270.

5.3.3. Změna poměrů a rozhodnutí o výkonu rodičovských povinností a práv

Způsob výkonu rodičovské odpovědnosti se mění v závislosti na věku dítěte a jeho potřebách. „I z tohoto důvodu nejsou rozhodnutí soudu týkající se péče o nezletilé děti konečná – neplatí zde překážka věci rozsouzené, *res iudicata*.“⁷⁷

Otázka změny poměrů je upravena ve zvláštním ustanovení (§ 909 NOZ). *Změní-li se poměry, soud změní rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti i bez návrhu.* Jedná se o přepis předešlé právní úpravy (§ 28 ZOR), jen formulačně upravený.

5.4. Obsah rodičovské odpovědnosti

V následující kapitole bych se chtěla věnovat právní úpravě týkající se obsahu rodičovské odpovědnosti v podobě, ve které ji upravuje NOZ, a detailně tuto problematiku analyzovat.

Obsah rodičovské odpovědnosti zahrnuje především povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě – zejména v péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa bydliště (přirozená rodičovská odpovědnost prvotně mimoprávní povahy). Rodičovská odpovědnost v širším smyslu zahrnuje zastupování a péči o jmění dítěte. Vyživovací povinnost je v NOZ z režimu rodičovské odpovědnosti výslovně vyňata, protože může trvat i poté, kdy dítě dosáhne plné svéprávnosti a existuje dokonce i tehdy, byl-li rodič výkonu rodičovské odpovědnosti zbaven.

5.4.1. Péče o dítě a jeho ochrana

Dítě má ze zákona právo na péči a ochranu. Povinnost a právo rodiče pečovat o osobu svého dítěte, to jest fyzicky o ně pečovat, chránit je a pečovat o ně jako o jedince sociálního, myslícího, cítícího, jako o inteligentní bytost, řídit jeho jednání, dohlížet na ně (resp. kontrolovat je), stýkat se s ním osobně, určovat místo jeho pobytu atd., představuje bohatou a rozmanitou množinu právem

⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 180.

zakotvených činností. Přitom je vždy třeba mít na zřeteli, že dítě je aktivním subjektem, že je samo sebou a že tudíž není možné vyžadovat od něj slepou poslušnost typu podřízení otcovské moci.⁷⁸

„Péče o dítě a jeho ochrana“ je zakotvena v ustanoveních §§ 880 - 886 NOZ. Pod péčí o nezletilé dítě si můžeme představit jak rozumový a mravní vývoj, tak tělesný a citový. Péčí o nezletilé dítě rozumíme jednak výchovu, ale i péči ve smyslu materiálním. Otázkou tedy zůstává, jak tuto úpravu přenést do reálného života a do jaké míry jsou rodiče povinni jednání dítěte řídit.

V souvislosti s problematikou této kapitoly „péče o dítě“ bych ráda zmínila čl. 23, čl. 27 a čl. 29 Úmluvy o právech dítěte. Z čl. 23 Úmluvy vyplývá, že i duševně či tělesně postižené dítě má právo na prožití plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporující sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti. Článek 27 Úmluvy zakotvuje právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj a základní povinnost rodičů tuto úroveň dítěti zabezpečit. Článek 29 Úmluvy stanovuje cíle výchovy dítěte - povinnost rodiče výchovu směřovat k rozvoji osobnosti, nadání a schopností dítěte a v co nejvyšší míře připravit dítě na život dospělého ve svobodné společnosti a posilovat jeho úctu ke kultuře a hodnotám svým i cizím.⁷⁹

Důležité je zdůraznit ust. § 883, které občanský zákoník považuje za výkladové pravidlo a podmínku řádného rodičovství. Povinnost dítěte dbát svých rodičů byla převzata z předešlé úpravy, současně s ní byl v NOZ ale také zakotven princip vzájemné pomoci a podpory mezi rodiči a dětmi, jakož i princip vzájemného respektování důstojnosti rodičů a dětí. Hovoří-li NOZ o pomoci dětí rodičům, má na mysli pomoc adekvátní. Při ukládání konkrétních úkolů bude brán zřetel na jejich věk a školní povinnosti. Pomoc dětí musí být přiměřená.

V neposlední řadě je důležité věnovat pozornost právu na participaci dítěte, protože děti mají právo být slyšeny. Jak jsem již výše zmiňovala, rodiče

⁷⁸ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-01-31]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷⁹ Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-01-31]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

vykonávají rodičovskou odpovědnost způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Do práv a povinností rodičovské odpovědnosti patří rozhodnutí o vzdělání, popřípadě o volbě povolání. NOZ formuluje míru možné ingerence dítěte do péče a výchovy.⁸⁰ Rodiče musejí zvážit stanovisko dítěte a vzít v úvahu také jeho schopnosti a nadání.

V souvislosti s péčí o dítě jeho ochranou a výkonem jeho výchovy NOZ přináší možnost rodičů svěřit práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti jiné osobě. Pouze rodiče, (popřípadě soud) mohou rozhodnout, kdo bude o dítě osobně pečovat a chránit jej, případně vykonávat další práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti jak dítě vychovávat a vzdělávat. A to v případě pokud ji oni sami, respektive některý z nich nebudou uskutečňovat. Toto svěření nemusí mít vliv na existenci, trvání a rozsah těchto dílčích povinností a práv rodičů. Tam, kde by měl rozhodovat soud, musí nezbytně výslovně vytyčit rozsah práv a povinností osoby, které dítě svěřuje, a to ve vztahu k rodiči, respektive poručníkovi.

Zcela novou úpravu nalezneme v § 882 zabývající se protiprávním zadržováním dítěte rodičem či jinou osobou. Jde o *expressis verbis* úpravu toho, co bylo dříve, někdy s obtížemi, dovozováno výkladem. Výslovná úprava by měla napříště takovým potížím předejít. Dle tohoto ustanovení, zadržuje-li jiná osoba dítě protiprávně, mají rodiče právo žádat, aby jim dítě předala. Toto platí i mezi rodiči navzájem a právo má i ten, kdo o dítě oprávněně pečuje. Osoba, která dítě protiprávně zadržuje, má povinnost jej řádně předat tomu, kdo má dítě po právu v péči.

5.4.1.1. Výchova dítěte a výchovné prostředky

„Člověk se stává člověkem pouze výchovou.“

J. A. Komenský

Výchova dítěte je nejen právem rodičů, které je garantované mnoha mezinárodními, evropskými a vnitrostátními právními prameny, ale i jejich povinností, které se nemůžou bez závažných právních následků svévolně zbavit. Vzhledem k podstatě tohoto fenoménu pro oblast výchovy není možná kogentní

⁸⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 254.

úprava. Zákonodárce může v zákoně zakotvit určité mantinely, avšak nemůže přikázat rodičům nebo osobám starajícím se o nezletilé dítě, jak mají ve výchově postupovat. Právní mantinely jsou dané např. tím, že způsob výchovy nemůže odporovat zákonu, ani ho obcházet anebo odporovat dobrým mravům.⁸¹

Pojem výchova není zákonem blíže definován a je používán v různých významech. Z analýzy jednotlivých ustanovení NOZ vyplývá, že zákon tento pojem používá jak v širším, tak užším slova smyslu. „V nejširším slova smyslu výchova jako součást rodičovské zodpovědnosti znamená rozhodování o dítěti v tom rámci, v jakém dítě o sobě nemůže rozhodovat samo. Pod pojmem výchova v užším slova smyslu je třeba v podstatě rozumět otázku osobní péče o dítě.“⁸²

Máme různé druhy výchovy, které rodiče praktikují. V současné době je trendem přiklánět se k výchově volnější, liberálnější, kde rodiče upřednostňují osobnost dítěte, jeho přirozené projevy a kladou si za cíl prostřednictvím neomezujícího přístupu vychovat z dětí silné, sebevědomé a vyrovnané individuality (tzv. model nestresové výchovy).⁸³ Na druhé straně existují rodiče, kteří vychovávají své děti přísně, vedou všechny jejich kroky a formují je do podoby k obrazu svému.

NOZ zdůrazňující postavení rodičů ve vztahu k dítěti přiznává rodičům rozhodující a nezastupitelnou úlohu ve výchově dítěte. Právní úpravu úlohy rodičů ve výchově přebírá NOZ z ustanovení § 32 ZOR. Dle § 884 NOZ mají rodiče být všestranným příkladem svých dětí, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině. Je nepochybné, že z rodiny si dítě nese determinaci na celý život. Dítě je jednoznačně ovlivněno nejen genetickou výbavou, kterou obdrželo, ale v mnohém právě prostředím, v němž se nachází. Rodiče svým přístupem k životu předkládají dítěti model chování, který dítě přebírá. Tam, kde by rodiče nebyli pro dítě všestranným příkladem a jejich chování by vybočovalo z obecně uznávaných morálních pravidel, by soud mohl rozhodnout o úpravě

⁸¹ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 149.

⁸² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 173.

⁸³ Bulletin č. 65. *Federace dětských domovů ČR* [online]. 2010 [cit. 2014-01-31]. Dostupné z: <http://www.fddcr.cz/sites/default/files/Bulletin%2065.pdf>

péče, omezení styku, úpravě rodičovské odpovědnosti nebo v krajním případě i o ústavní výchově.⁸⁴ Na druhou stranu je dítě povinno dbát svých rodičů. Rodiče mají vykonávat odpovědnost týkající se osoby dítěte způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Zde zmiňované ustanovení § 884 NOZ nemá povahu sankcionované právní normy, ale jde o vyjádření chtěného stavu. Aby bylo jednání rodičů při výchově efektivní, NOZ uvádí možnost použití výchovných opatření, jako nástroj usměrňování chování nesvéprávných dětí, včetně omezení majících za cíl ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i ochranu práv jiných osob a veřejného pořádku.⁸⁵ Rodičům je tak umožněno vynucení svých příkazů, zákazů, omezení, pomocí nichž dítě vychovávají, ovšem pouze v zájmu dítěte a k jeho ochraně. Jedná se o přiměřené výchovné prostředky, při kterých není dotčena důstojnost dítěte nebo ohroženo zdraví či tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. „Důstojnost dítěte je však v kolizi v praxi s častou interpretací práva rodičů použít přiměřených výchovných prostředků jako práva použít vůči dítěti tělesné tresty.“⁸⁶ Nutno tedy zdůraznit, že má především jít o prostředky pozitivní a prevenční, nikoliv negativní sankce a tělesné tresty. Samozřejmě ne vždy je možné dosáhnout určitého výchovného výsledku pouze odměnami a diskuzí, ale je třeba volit prostředky šetrně s ohledem na vyspělost a osobnost dítěte. Tělesné tresty jako výchovný prostředek působí na děti negativně a násilí na dětech je nepřijatelné. Proti takovému chování, které je společensky škodlivé, je dítě chráněno veřejným právem.⁸⁷

Dle zákona děti nedisponují vůči svým rodičům pouze právy, ale ukládá

⁸⁴ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 157.

⁸⁵ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 252.

⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol.: *Právo proti domácímu násilí. Skripta*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 44.

⁸⁷ Na tomto místě připomeňme **čl. 16 a čl. 19 Úmluvy o právech dítěte**, podle kterých platí, že žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova, korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům a útokům. Dítě má být chráněno před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy je v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců, nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě. Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

jím i povinnosti. NOZ povinnost dítěte podřídit se opatřením rodičů formuluje v rámci obecných ustanovení o rodičích a dětech v § 857 odst. 2, nikoliv v rámci rodičovské odpovědnosti – tuto povinnost mají zletilé i nezletilé děti. Výchovná opatření představují jednu z možností intervence státu do rodinného soužití. Vyžadoval-li by to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud učinit výchovná opatření jmenovaná v ustanovení § 925 NOZ. Této problematice se budu podrobně věnovat v kapitole 6.2.

5.4.1.2. Osobní styk rodiče s dítětem

Styk rodiče s nezletilým dítětem je základním prostředkem udržování vzájemného vztahu a je zcela zásadní pro realizaci jeho výchovy. Výkon práv a povinností by bez tohoto práva nebyl možný. Proto můžeme osobní styk s dítětem řadit mezi nejvýznamnější právo a povinnost. Podobu styku rodiče s dítětem určují v obecné rovině tři základní činitelé, kterými jsou rodiče, dítě a zájem dítěte. Jedná se především o právo dítěte, které je zaručeno nejen vnitrostátními předpisy, ale upraveno i na úrovni mezinárodní. Ustanovení čl. 32 odst. 4 LZPS neumožňuje oddělit děti od rodičů proti vůli rodičů. Výjimkou z tohoto práva je pouze soudní rozhodnutí vydané na základě zákona. Z tohoto práva též implicitně vyplývá i povinnost každého dítěte řádně předat tomu, kdo má dítě po právu v péči. Klíčovým ustanovením je čl. 9 Úmluvy. Tento článek garantuje právo dítěte nebýt odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, právo na péči obou rodičů a právo dítěte odděleného od jednoho rodiče udržovat osobní kontakt s oběma rodiči.⁸⁸

Občanský zákoník problematiku osobního styku s dítětem upravuje v ustanoveních §§ 887 – 891 NOZ. Jak jsem již zmiňovala, právo na osobní styk s dítětem patří k nejvýznamnějším právům (jde především o právo náležící dítěti), jakož i povinností rodičů. Styk mezi dítětem a rodičem musí být

⁸⁸ Dojde-li k oddělení rodiče a dítěte z důvodů, že by byl rodič vzat do vazby, uvězněn, vypovězen, deportován a pod., je povinností státu, na jehož území k takovému rozhodnutí došlo, sdělit dítěti, popř. jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného člena rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace bylo odporováno zájmem dítěte. Za účelem spojení rodiny má dítě právo vstupu na území státu. Který je smluvní stranou Úmluvy, nebo jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

osobní. Jde o promítnutí zásady, kterou judikoval Ústavní soud České republiky, že výkon tohoto práva (povinnosti) náleží výlučně rodičům a nemohou jej svěřit jiné osobě. To je vyloučeno z povahy věci (§ 887 NOZ).

„Aby rodič mohl realizovat výchovu dítěte a mohl rozhodovat o jeho záležitostech, musí mít rovněž právo stýkat se s dítětem, jestliže s ním nežije ve společné domácnosti.“⁸⁹ NOZ přináší podrobnou úpravu osobního styku jednoho z rodičů s dítětem, které je v péči druhého rodiče. Rozsah tohoto styku je dán zájmem dítěte. Dohoda rodičů o styku s dítětem stejně jako podle ZOR nevyžaduje schválení soudu. Vychází se z toho, že rodiče, kteří mají rodičovskou odpovědnost, jsou schopni se dohodnout v zájmu dítěte. Soudní úpravy styku rodičů s dětmi se týká ustanovení § 891 NOZ. Toto ustanovení obecně formuluje povinnost rodičů v případech, kdy dítě je v péči jen jednoho z nich, dohodnout se na styku s rodičem, který dítě v péči nemá. Jelikož se jedná o přepis předešlé právní úpravy, jen formulačně upravený, i ve stávající právní úpravě nastupuje soudní úprava styku teprve tehdy, nedohodnou-li se rodiče na styku či pokud to vyžaduje zájem na výchově dítěte a poměrů v rodině.

Soud ale může takový styk nejen omezit nebo zakázat, nýbrž může rovněž v rozhodnutí o úpravě styku stanovit podmínky styku, zejména místo styku a osoby oprávněné či neoprávněné se jej účastnit a to zejména v počátku navazování kontaktu rodiče s dítětem. „Může tak rozhodnout o místě styku, kterým např. nesmí být určité místo (konkrétní dům nebo byt) nebo naopak musí být určité místo – mediační instituce (odborné poradenské zařízení). Obdobně může být určeno, že ke styku oprávněný rodič nemá být provázen např. některými členy své rodiny a že se zejména nemůže – což plyne (jak již zmíněno) z povahy věci – dát zastoupit třeba svou matkou, tetou, sestrou nebo jejich mužskými protějšky.“⁹⁰ Dítě je svobodná osobnost a má právo vyjádřit se ke všemu, co se jej v řízení týká. Z tohoto pohledu nemůže být dítě nuceno ke kontaktům s osobami, které nemá rádo a straní se jich.

V ustanovení § 888 NOZ je výslovně stanovena povinnost rodiče, který

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 174.

⁹⁰ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

má dítě v péči, řádně a v potřebném rozsahu spolupracovat s druhým rodičem při výkonu práva osobního styku. V praxi se však setkáváme s tím, že rodiče spolu nespolupracují, nekomunikují a informace si nesdělují. „Je tedy otázkou, jak budou soudy vykládat formulaci „v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat“ a zda nespolupráci na straně rodiče realizujícího styk budou považovat za důvod pro změnu poměrů.“⁹¹

Další důležitou podmínkou řádného výkonu rodičovské odpovědnosti je dle ust. § 890 NOZ vzájemná oboustranná informační povinnost rodičů týkající se dítěte a jeho zájmů. „Pravidelné informace o dítěti znamená nejenom informace o jeho zdravotním stavu, ale také o školních výsledcích, mimoškolních aktivitách apod. Jde o podstatně více, než pouhou nutnost vyžadovat souhlas druhého rodiče v podstatných věcech týkajících se dítěte.“⁹² Je tedy velmi důležité, aby rodič, který má dítě v péči, informoval druhého rodiče o všem podstatném, co se týká dítěte a jeho zájmů. Stejně důležité ale je, aby rodič, který dítě v péči nemá, informoval druhého rodiče kupříkladu o tom, jakým způsobem hodlá s dítětem uskutečňovat konkrétní situaci styku.⁹³

Právní úprava NOZ výslovně zakotvuje povinnost rodiče, který má dítě v péči, jakož i druhého rodiče, zdržet se všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. „Rodič, který má dítě v péči, má vůči poměru „druhý rodič – dítě“ vlastně postavení třetí osoby, která je vázána povinnostmi, a to nejen negativní povinnostmi nerušit (zdržet se rušení), ale pozitivně aktivně konat (totiž styk umožnit).“⁹⁴ Opakované a bezdůvodné bránění ve styku je porušením právní povinnosti rodiče, které má dítě svěřené do péče, a tudíž tento rodič odpovídá za škodu způsobenou druhému rodiči. „Judikatura dospěla k závěru (R 12/1990), že rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, odpovídá za škodu vzniklou druhému rodiči v důsledku zmaření styku s dítětem i tehdy, když tohoto rodiče včas neinformoval o objektivní

⁹¹ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 159.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 128.

⁹³ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁹⁴ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

překážce bránící uskutečnění styku s nezletilým dítětem ve stanovenou dobu.⁹⁵ Obligatorní sankcí pokud dojde k bezdůvodnému trvalému či opakovanému bránění styku s dítětem je důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči (§ 889 NOZ).

5.4.1.2.1. Vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami

Občanský zákoník obecně formuluje právo styku s dítětem i ve prospěch jiných osob než rodičů, a to osob příbuzných, ať blízce či vzdáleně (tj. nejen prarodičů či sourozenců), jakož i ve prospěch osob za podmínky existence citového vztahu trvalejšího charakteru ze strany dítěte a odůvodněné domněnky vzniku újmy pro dítě v případě nedostatku jeho styku s nimi.

„Možnost soudně upravit styk s prarodiči a sourozenci byla do zákona vložena až novelou č. 91/1998 Sb., především z nutnosti realizovat mezinárodní závazek dle EÚLPZS.⁹⁶ Bezdůvodné zamezování styku dítěte alespoň s nejbližšími příbuznými může znamenat porušení práva na respektování rodinného a soukromého života dle čl. 8 EÚLPZS.“⁹⁷ Ústavní soud reagoval na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a především na naši nedostatečnou rodinně právní úpravu vztahů mezi prarodiči a vnuky: Vztahy prarodičů a jejich vnuků požívají z hlediska ochrany rodinného života srovnatelné ochrany jako vztahy rodičů a dětí, pokud dítě s prarodiči žilo určitou dobu.⁹⁸

Zákon o rodině formuloval tuto problematiku tak, že soud mohl upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci, vyžadoval-li to zájem dítěte a poměry v rodině. Tato možnost soudní úpravy styku dítěte s těmito osobami (včetně prarodičů a sourozenců) není v NOZ výslovně zmíněna. V této souvislosti přichází v úvahu dovozování použitím analogie dle výše zmíněného ustanovení § 891 NOZ.

„Nedostatek výslovné právní úpravy poměrů v tzv. širší rodině je dlouhodobě značnou částí veřejnosti pocíťován jako nepříjemné a nepatřičné

⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 125.

⁹⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLPZS)

⁹⁷ STEINEROVÁ, J.: *Rodičovská zodpovědnost*. Praha, 2013. Diplomová práce, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Právo a právní věda, Katedra občanského práva.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 02. 2007, sp. zn. II ÚS 568/06.

reziduum minulých časů, kdy rodinu měly tvořit jen osoby nejbližší, rodiče a děti. Jeví se proto jako vhodné překlenout tento nedostatek pro případy újmy, které dítěti mohou hrozit. Charakter případné újmy, která může, či naopak nemůže sehrát rozhodující roli, je zcela na posouzení soudu. Citový vztah by měl být vykládán tím nejširším možným způsobem. Podmínkou ovšem je, že se nejedná o vztah chvilkový, ale o vztah „nikoli jen přechodný“, čímž se míní dlouhodobost, která je však třeba posoudit konkrétně, zejména ve vztahu k určité osobě. Obdobně by měly být posuzovány i poměry dítěte k osobě sice nepřibuzné, ale společensky blízké. Obě skupiny osob mají právo domáhat se u soudu naplnění svého práva. Ovšem obdobné právo má i dítě.⁹⁹

Na závěr lze konstatovat fakt, že počet návrhů na soudní rozhodnutí o styku, např. o styku s prarodiči a sourozenci, kolísá kolem 3000 návrhů ročně.

5.4.2. Zastoupení dítěte

Problematiku zastoupení nezletilého dítěte najdeme v ustanoveních §§ 892 – 895 NOZ pod označením „Zastoupení dítěte“. Jedná se o jednu ze složek rodičovské odpovědnosti. Zastupování dítěte má mezi rodičovskými povinnostmi a právy zvláštní postavení. Dle důvodové zprávy má jiný smysl či účel, a tudíž i jinou povahu než ostatní. Zajišťuje, aby nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, obstálo v právním světě a aby mohlo jednat.¹⁰⁰

Občanský zákoník přiznává nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, pouze částečnou způsobilost k právním jednáním (§ 31 NOZ), tj. má způsobilost jen k takovým právním jednáním co do povahy přiměřené rozumové vyspělosti nezletilých jeho věku. Vzhledem k této úpravě je třeba, aby právní jednání, k nimž nezletilý nemá způsobilost, za něj činil jiný subjekt. Z občanského zákoníku jednoznačně vyplývá, že nezletilý buď má způsobilost k právnímu jednání a potom jedná sám svým jménem, nebo tuto způsobilost nemá a potom

⁹⁹ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰⁰ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

jeho jménem jedná zákonný zástupce.¹⁰¹

V občanském zákoníku je zavedena alternativa způsobilosti nezletilého k právním jednáním, která odpovídá rozsahu souhlasu, který mu udělí k takovým jednáním zákonný zástupce (popřípadě zákonní zástupci). Souhlas může být následně omezen nebo vzat zpět, přirozeně jen s důsledky *ex nunc*.¹⁰²

Zakotvení úpravy, že rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé, je pouhým přepisem předešlé právní úpravy. I zde je doplněn stávající obsah o odkaz na ustanovení, že rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich. Jde rovněž o princip ovládající obecně výkon rodičovské odpovědnosti, dle kterého jedná-li jeden z rodičů v záležitosti sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že tento rodič jedná se souhlasem rodiče druhého – ovšem s povinností druhého rodiče neprodleně informovat (§ 892 NOZ).

Pokud by mělo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů, rodič nemůže dítě zastupovat (postačí skutečnost, že tento střet zájmů by mohl nastat). V takovém případě dle ust. § 892 odst. 3 soud jmenuje dítěti opatrovníka, který běžně bývá označován jako kolizní opatrovník. Kolizní opatrovník je vždy jmenován při řízení v opatrovnických věcech a to i tehdy, když se rodiče na všem dohodnou a předloží soudu návrh na schválení dohody o úpravě péče a styku. Úprava zabývající se zastoupením dítěte byla převzata ze ZOR a opět byla jen formulačně upravena. Již zde ale není zakotvena přednost orgánu sociálně-právní ochrany dítěte při určování opatrovníka. „Typickými případy, kdy rodiče pro hrozící střet zájmů nemohou dítě zastupovat jsou: řízení o rozvod, řízení o určení otcovství, dědické řízení apod.“¹⁰³

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 175.

¹⁰² § 32 NOZ

(1) *Udělil-li zákonný zástupce nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, ve shodě se zvyklostmi soukromého života souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu, je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno; souhlas může být následně omezen i vzat zpět.*

(2) *Je-li zákonných zástupců více, postačí, projeví-li vůči třetí osobě vůli alespoň jeden z nich. Jedná-li však vůči další osobě více zástupců společně a odporují-li si, nepřihlíží se k projevu žádného z nich.*

¹⁰³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 176.

Občanský zákoník výslovně připomíná, že nedohodnou-li se rodiče v otázce pro zastupování při právních jednání dítěte, respektive nedohodnou-li se, který z rodičů dítě při právním jednání zastoupí, je možné se domáhat soudu, aby rozhodl (§ 893 NOZ).

V neposlední řadě v ustanovení § 894 NOZ je výslovně zakotveno, že rodiče jako zákonní zástupci mohou pro vyřízení záležitostí dítěte, s výjimkou záležitostí osobního stavu, uzavřít smlouvu o zastoupení osobou s odbornými znalostmi, popřípadě i jinou vhodnou osobou. Dle ust. § 894 odst. 2 uzavře-li dítě smlouvu o zastoupení, nemá to vliv na zákonné zastoupení dítěte rodičem. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se dítě může nejen nechat zastoupit osobou s odbornými právními znalostmi nebo vůbec s odbornými znalostmi, ale je i oprávněno uzavírat smlouvu o zastoupení s kýmkoli, kdo je schopen a ochoten dítě zastupovat, a dítě si samo přeje, aby ho právě tato osoba zastoupila. Pokud nedojde k dohodě mezi zákonným a smluvním zástupcem, rozhoduje soud s ohledem na zájmy dítěte. Soud zároveň chrání dítě před neuváženými kroky smluvního zástupce. Nutno podotknout, že zastupování v trestním řízení, řeší ustanovení trestního práva.¹⁰⁴

Beze změny zůstává ustanovení týkající se popření otcovství a jeho právních účinků – jde o zachování právní jistoty. Právní jednání učiněná otcem dítěte jako zákonným zástupcem zůstávají nedotčena i po nabytí právní moci rozsudku o popření jeho otcovství. Jde o to, aby bylo zamezeno úvahám a snaze o odvolání právních jednání, která učinil jménem dítěte otec, ačkoli se později v řízení o popření otcovství ukázalo, že v době právního jednání nebyl biologickým otcem dítěte. „Jedná se o obecnou úpravu, která reaguje na prodloužení popěrné lhůty manžela matky v důsledku nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 15/09, ale vztahuje se na případy otcovství určené i podle ostatních domněnek.“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰⁵ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

5.4.3. Péče o jmění dítěte

Další z povinností a práv spadajících do rodičovské odpovědnosti je péče o jmění dítěte. Zákon o rodině v původním znění hovořil pouze o správě záležitostí dítěte a podrobnou úpravu správy jmění dítěte přinesla teprve velká novela zákona o rodině z roku 1998, čímž podstatně zvýšila ochranu nezletilých dětí.¹⁰⁶ Péče o jmění dítěte v pojetí NOZ zaznamenává v porovnání s předešlou právní úpravou nejvíce změn. Péče o jmění dítěte je zakotvena v ustanoveních §§ 896 – 905 NOZ a péče o jmění dítěte opatrovníkem v ustanoveních §§ 948 – 952 NOZ. Práva a povinnosti vyplývající z péče o jmění dítěte je nutno vykonávat s péčí řádného hospodáře. Tato povinnost byla do českého právního řádu zavedena též velkou novelou zákona o rodině.

Občanský zákoník ukládá rodičům povinnost pečovat o jmění dítěte, nikoliv o majetek, čímž zdůrazňuje, že se nejedná pouze o hospodaření s aktivy, ale též o správu pohledávek a dalších závazků souvisejících s majetkem dítěte. Z toho vyplývá, že je třeba pečovat o jmění komplexním způsobem. Cílem péče řádného hospodáře tedy je, aby jmění dítěte nebylo spotřebováno, ale naopak aby bylo umožněno dítěti toto své jmění v neztenčené míře po dosažení zletilosti nadále spravovat samostatně.¹⁰⁷

Pravidla péče o jmění dítěte rodiči jsou stanovena v NOZ podrobněji než v ZOR. NOZ ukládá nově rodiči jako správci jmění dítěte povinnost bezpečně nakládat s peněžními prostředky, jichž nebude zapotřebí k úhradě výdajů souvisejících s majetkem dítěte. Důvodová zpráva k NOZ toto vykládá tak, že je povinností rodičů peněžní prostředky, které nebudou použity, uložit na bezpečné místo, nejlépe na účet do banky nebo je bezpečně investovat tak, aby dítěti přinášely další zisk.

Při právním jednání, týkající se jednotlivé součásti jmění dítěte, mají rodiče postavení zástupce. V důsledku porušení jejich povinnosti pečovat o jmění dítěte s péčí řádného hospodáře (např. v situaci, kdy rodič uzavřením smlouvy vyvolá dluhy v neprospěch dítěte) mají povinnost rodiče nahradit dítěti

¹⁰⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 176.

¹⁰⁷ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 118.

vzniklou škodu společně a nerozdílně (solidární odpovědnost) (§ 896 NOZ).

Právní úprava dle NOZ rovněž řeší otázku nedohody rodičů o podstatných věcech při péči o jmění dítěte, které náleží mezi takové, kdy se lze domáhat rozhodnutí soudu (§ 897 NOZ).

Podle občanského zákoníku zásadně platí, že k právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivých součástí tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu. Výjimku z tohoto pravidla představují jednání běžná či obvyklá (v praxi se typicky jedná o platby pojistného, běžné udržovací náklady, pravidelně se opakující nákupy apod) a jednání sice výjimečná, ale týkající se jen nepatrné majetkové hodnoty (např. obdarování prosebníka na ulici drobnou mincí). Výjimku tvoří také zejména smlouvy o stavebním spoření, smlouvy s mobilními operátory apod., kdy jde o smlouvy kontrahované sice za dítě, ale vždy zákonnými zástupci a rovněž povinnosti z nich plní tito zákonní zástupci.¹⁰⁸ V ust. § 898 odst. 2 NOZ, občanský zákoník příkladmo uvádí jednotlivá právní jednání, která souhlas soudu jistě vždy potřebují. Jedná se o právní jednání, kterým dítě:

- a) *nabývá nemovitou věc nebo její část a kterým s ní nakládá,*
- b) *zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část,*
- c) *nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, nebo takový dar, dědictví nebo odkaz odmítá, nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje, nebo*
- d) *uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou nebo obdobnou, nebo smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu.*

Soud právní úkon schválí, jestliže je to v zájmu nezletilého (§ 179 OSŘ).¹⁰⁹ K právnímu jednání rodiče, k němuž schází potřebný souhlas, se nepřihlíží.

Novinkou v úpravě je ustanovení § 899, které stanoví, že vlastnické právo k výnosům majetku dítěte získanými rodiči jeho použitím náleží dítěti – tzn., že se rodičům nepřiznává poživací právo. Toto ustanovení, kromě jiného, má za

¹⁰⁸ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-06]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰⁹ § 179 OSŘ - *Je-li k platnosti právního úkonu, který byl učiněn za nezletilého, třeba schválení soudu, soud jej schválí, jestliže to je v zájmu nezletilého.*

úkol chránit třetí osoby. Získáním lze rozumět i ztrátu (př. akcie mohou ztratit na ceně apod.). Nicméně platí, že skutečnost, že ke ztrátě došlo proto, že rodiče porušili povinnost postupovat s péčí řádného hospodáře obdobně jako ve svých vlastních záležitostech, bude mít za následek povinnost solidárně nahradit vzniklou škodu.¹¹⁰

Pravidla, jimiž se rodiče řídí při nakládání se ziskem z majetku dítěte, jsou oproti § 37 ZOR částečně modifikována a blíže konkretizována. NOZ stanoví, že výnosy z majetku dítěte lze použít nejprve pro jeho vlastní výživu a teprve poté přiměřeně i pro potřebu rodiny. Přispívání na potřeby rodiny ale vylučuje situace, kdy je zřejmé, že dítě bude v budoucnu potřebovat zajistit své zvýšené potřeby, dané např. jeho invaliditou.¹¹¹ „Výnosem z majetku dítěte mohou být např. příjmy z kapitálového majetku, tj. vyplacené dividendy, úroky apod. Může to být např. i nájemné z pronajatých nemovitostí, které jsou ve vlastnictví dítěte, příjmy z práv duševního vlastnictví apod.“¹¹² Výnosy z majetku lze chápat jak plody civilní, tak plody přirozené. Majetková podstata může být dotčena rodiči jen výhradně se souhlasem soudu, a to k výživě vlastní a sourozence dítěte jen tehdy, jestliže by bez zavinění osob povinných vyživovací povinností k dítěti vznikl výrazný nepoměr mezi poměry dítěte a poměry povinných osob (nedostatek souhlasu soudu má za následek bezdůvodné obohacení rodičů). Výrazný nepoměr je třeba zvažovat ve vztahu ke konkrétní ekonomické situaci dítěte a jeho rodičů. Například půjde o situaci, kdy se rodiče stali invalidními nebo částečně invalidními, takže jejich příjem se z tohoto důvodu podstatně snížil, popř. nikoli z vlastní viny ztratili zaměstnání a jsou evidováni na úřadu práce, tedy projevují snahu zvýšit své příjmy. Tento výrazný nepoměr nesmí být zaviněn ze strany rodičů.¹¹³ Cílem tohoto ustanovení je pomoc rodičům dítěte, které má vlastní majetek, v případě, že se nezaviněně ocitli v tíživé životní situaci. Výrazné rozdíly v ekonomické úrovni mezi členy jedné rodiny jsou

¹¹⁰ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹¹¹ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 177.

¹¹³ HRUŠÁKOVÁ, M., a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 178.

nežádoucí, protože jde o jeden ze základních principů rodiny. Rodina je ekonomickou jednotkou, kdy jedni členové se v případě potřeby ekonomicky postarají o jiné, kteří tuto pomoc v konkrétním případě potřebují.

Jedna z dalších nových úprav NOZ souvisí s ustanovením § 192 OSŘ a s insolvenčním zákonem. Osoba, která není schopna se řádně starat o své záležitosti, nemůže být osobou, o které lze předpokládat, že je schopna se postarat o majetkové záležitosti někoho jiného. Zde dokonce v případě nezletilého, čili osoby, o kterou je třeba zvlášť pečovat. Jde tedy o zánik povinnosti a práva rodiče pečovat o jmění dítěte v důsledku prohlášení úpadku na majetek rodiče, jakož i možnost obnovení povinnosti a práva rodiče pečovat o jmění dítěte rozhodnutím soudu po uplynutí tří let od zrušení konkurzu. Zkoumá-li se v řízení o úpadku osobní situace úpadce, jistě se stejně jako manželství sleduje i rodičovství. Není-li k dispozici druhý rodič v případě prohlášení úpadku na majetek rodiče, který by mohl o jmění rodiče pečovat, soud dítěti jmenuje i bez návrhu opatrovníka pro správu jmění.

Ustanovením § 902 NOZ je rodičům uložena povinnost odevzdat dítěti spravované jmění, v souladu s koncepcí NOZ, dosažením plné svéprávnosti dítěte. Nabytím plné svéprávnosti získává dítě plnou právní schopnost pečovat o své jmění a spravovat je. Rodiče svéprávnému dítěti fakticky předávají majetek, nebo jen předávají jejich správu, popřípadě převedou na něj práva a povinnosti z uzavřených smluv. Úprava blíže specifikuje demonstrativní výčet s tím souvisejících nezbytných úkonů ze strany rodičů. Předložení vyúčtování správy jmění dítěte je vázáno lhůtou „bez zbytečného odkladu“, tím se rozumí od dne, kdy dítě nabude svéprávnosti (lhůta pořádková). Bezvýjimečně platí, že rodiče jsou povinni podat vyúčtování ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy jejich potomek nabyl plné svéprávnosti. Povinnosti rodičů správu vyúčtovat (není nezbytné nic víc než jednoduchým účetnictvím vedená správa) může rodiče zbavit jen samo svéprávné dítě. Výslovně je upraveno, že pokud vznikly rodičům při správě jmění dítěte nebo v souvislosti s ní náklady, mohou požadovat jejich náhradu. Ustanovení § 903 NOZ přiznává rodičům právo žádat po dítěti přiměřenou odměnu ze správy jeho jmění, byla-li správa jmění značně obtížná a umožňuje-li to výnos jmění. Podmínkou je, že rodiče museli péči o jmění řádně vykonávat. Rodiče tedy mohou již v průběhu výkonu péče o jmění uplatnit u soudu nárok na

přiměřenou odměnu. Je tedy na soudu, aby situaci zvážil, a podle toho také rozhodl, zda jim odměnu ze zisku z majetku dítěte přizná a v jakých obdobích bude odměna splatná. Soud by patrně měl stanovit výši odměny podílem na zisku.¹¹⁴

Právní úprava v občanském zákoníku výslovně stanoví, že i poté, co rodiče předají dítěti jmění, které spravovali, je zachována odpovědnost rodiče za správu jmění dítěte (§ 904 NOZ). Může se totiž až později ukázat, že jmění nebylo spravováno řádně a dítě tak má možnost požadovat po rodičích náhradu vzniklé škody.

5.4.3.1. Opatrovník pro správu jmění dítěte

Podstatnou novinku, kterou taktéž přinesla novela zákona o rodině s účinností od 1. 8. 1998, byla možnost ustanovit zvláštního opatrovníka pro správu majetku. Občanský zákoník nadále upravuje tuto možnost, jestliže by zájmy dítěte mohly být ohroženy. Jde o situace, kdy má soud zvážit, zda je třeba ustanovit opatrovníka pro správu jmění dítěte. Vždy, jestliže jmění dítěte není zanedbatelné a je zřejmé, že rodiče nejsou schopni spravovat jmění dítěte z objektivních důvodů (např. pro nemoc, nedostatek znalostí apod.) a nebo na řádnou správu nestačí díky její komplikovanosti (např. správa autorských práv). Může však jít i o situace, kdy rodiče nejsou ochotni řádnou správu jmění zajistit jinak a zároveň nelze vyloučit obavu, že rodiče porušují svá práva a povinnosti při správě jmění dítěte, s jeho majetkem rizikově podnikají nebo jej používají pro svou vlastní potřebu.¹¹⁵ V případě existence společných, majetkových práv rodičů a dítěte nebo dítěte a jeho sourozence, je potřeba vždy ustanovit opatrovníka pro správu jmění dítěte.

Pokud je ustanoven opatrovník, jsou rodiče ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o ustanovení ve výkonu práv a povinností pečovat o jmění dítěte omezeni. Možný je ale i obrácený postup – soud nejprve zbaví či omezí práva a povinnosti rodičů pečovat o jmění dítěte a v rozsahu tohoto zbavení (omezení),

¹¹⁴ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-07]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřpracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 178.

ustanoví soud opatrovníka.

„Pro jmenovaného opatrovníka se použijí obdobně všechna ustanovení, která jsou rozhodná pro poručníka, resp. opatrovníka, a to počínaje předpoklady k výkonu funkce, přes rozsah jmění, způsob nakládání s ním atd., až po skončení opatrovnické funkce.“¹¹⁶ I v tomto případě se lze domnívat, že je vyžadováno kritérium „vhodnosti“ člověka ke jmenování opatrovníkem pro správu jmění dítěte. V rozhodnutí o jmenování opatrovníkem pro správu jmění soud vymezí rozsah jmění, které bude tento opatrovník spravovat. Zároveň soud určí, jakým způsobem má být, popřípadě nesmí být, s jednotlivými částmi nakládáno. Opatrovník může být jmenován kupř. jen pro správu jedné součásti majetku, resp. jmění (obytného domu) nebo určitého zvláštního druhu několika součástí majetku. Soud zejména stanoví, jak má opatrovník vykonávat jednotlivá majetková práva, zejména pak práva věcná, podmínky, za kterých může zavazovat a zatěžovat věci. Soud tedy může v rozhodnutí např. zakázat opatrovníkovi zcizit určitou nemovitost, může mu uložit povinnost pronajmout nemovitost na určitou dobu, zakázat nemovitost zastavit apod. Může opatrovníkovi uložit, aby cennosti (šperky) uložil do soudní úschovy, uzavřel pojistné smlouvy na některé části majetku, nakoupil určité bezpečné cenné papíry apod. Tak jako rodiče, tak i opatrovník musí postupovat při výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika. Pokud by porušením povinnosti opatrovníka uložených mu soudem vznikla dítěti škoda, nese opatrovník odpovědnost za škodu.¹¹⁷

V NOZ je akcentován vztah odpovědnosti za řádné plnění funkce opatrovníka pro správu jmění soudu, jehož stálému dozoru podléhá. Podle ustanovení § 950 NOZ je zakotvena povinnost opatrovníka pro správu jmění předkládat soudu pravidelné zprávy a účty ze správy jmění. Tato povinnost se realizuje vždy v intervalech (termínech) stanovených soudem. Doba k předkládání zpráv a účtů ze správy jmění nesmí být však soudem stanovena na dobu delší než jeden rok. V případě zániku opatrovnictví pro správu jmění má dosavadní

¹¹⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-07]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 179.

opatrovník povinnost bezodkladně nejpozději do šesti měsíců soudu postoupit vše, co měl z důvodu své činnosti u sebe, jakož i předložit závěrečnou zprávu o výkonu své opatrovnické činnosti včetně závěrečného účtu ze správy jmění. Pokud dojde ke smrti opatrovníka, postoupí dědic vše, co měl opatrovník u sebe, není-li dědiců, je tak povinen učinit každý, kdo má k tomu přístup.

Dle ust. § 951 NOZ má opatrovník právo na úhradu nejen nutných, ale i potřebných nákladů - má právo si je odečíst z výnosu jmění dítěte, popř. soud může rozhodnout o jejich uhrazení z majtkové podstaty, nepostačuje-li k jejich úhradě výnos z majetku. Soud může již během výkonu správy jmění přiznat opatrovníkovi přiměřenou roční, popřípadě jinak časově určenou odměnu.

6. INTERVENCE DO VÝKONU RODIČOVSKÝCH PRÁV

Zásahy státní moci do rodinného prostředí představují komplikovanou a citlivou otázku. Do fungující rodiny, plnící veškeré své funkce, stát v demokratické společnosti nemá právo jakkoliv zasahovat. Z toho vyplývá, že pro výkon rodičovské odpovědnosti je požadována co nejširší míra autonomie. Autonomie je zakotvena nejen článkem 32 LZPS, ale i Úmluva ve svém článku 5 stanoví závazek respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů, které směřují k zabezpečení orientace a usměrňování dítěte při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.¹¹⁸ Pokud vykonávají své povinnosti rodiče v souladu s nejlepším zájmem a blahem dítěte, stát autonomii uznává a není potřeba, aby jakkoliv zasahoval. V situaci, kdy jsou práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti zneužívány nebo zanedbávány, je třeba, aby stát zasáhnul zvenčí. Nezletilé dítě je v této situaci bezmocné a slabším subjektem, proto v případě narušení rovnováhy v soukromoprávních poměrech rodičů a dětí je třeba zjednat náhradu a narušenou rovnováhu opět vyrovnat. V této oblasti hraje významnou roli stát a jeho příslušné orgány disponující právními prostředky zakotvenými v zákoně. Stát tak na straně jedné musí rozpoznat moment, kdy je potřeba zasáhnout, aby nedošlo k negativním důsledkům, a na straně druhé musí rozpoznat, aby významně nenarušil právo rodiny na soukromí, které je zakotveno v článku 10 odst. 2 LZPS.

Hlavním úkolem státu v této oblasti je dohlížet na to, zda konkrétní způsob, jakým je rodičovská odpovědnost vykonávána vůči určitému dítěti, je v souladu se zájmy a blahem tohoto dítěte. V případě, že dojde ke zjištění, že tomu tak není, je povinností státu dítě chránit a to i za cenu zmiňovaných zásahů. Závažnou otázkou v této souvislosti je zejména otázka míry intervence. Obecně platí již několikrát opakovaná skutečnost, že zásah, resp. mocenská intervence státu do rodiny je na místě pouze tehdy, jestliže rodina z nejrůznějších důvodů nemůže své funkce ve vztahu k dítěti plnit a nezabezpečuje tedy jeho všestrannou ochranu a rozvoj. Přitom je však rozhodující princip adekvátnosti zásahu tak, aby

¹¹⁸ Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

tato intervence do rodiny byla efektivní, přiměřená s ohledem na zájem dítěte a především rychlá.¹¹⁹ Potřeba urychleného postupu potlačuje i potřebu řádného právního zastoupení dítěte. Není tedy rozhodné, zda dítě má nebo nemá svého zástupce, ať už by jím byl rodič nebo poručník, anebo osoba ustanovená soudem do funkce opatrovníka. Nicméně lze uvažovat i o tom, že i toto místo skýtá prostor pro aplikaci ustanovení § 929 NOZ.^{120 121}

6.1. Intervence státu

Konkrétní úpravu této oblasti najdeme v NOZ, který zakotvuje jak zásahy preventivní, tak i represivní povahy, a v zákoně č 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Klíčovým pojmem v této problematice je intervence (z lat. *interveniere*) neboli zakročit, přimluvit, zasáhnout, ovlivnit či změnit. Z definice tohoto pojmu v souvislosti s rodičovskou odpovědností můžeme intervenci chápat jako každý zásah do rodičovských práv a jejich výkonu a to jak intervenci státní, tak i intervenci soukromých osob, zejména pak ostatních příbuzných dítěte.

Intervence ze strany státu do rodičovské odpovědnosti je jeden z nejzávažnějších zásahů do právního vztahu rodičů a jejich dětí. Nejdůležitější povinností státních orgánů je předcházet vzniku ohrožení dítěte a zaměřit se na prevenci.

„Povinnost příslušného státního orgánu intervenovat do výkonu práv rodiče vzniká v první řadě tehdy, jsou-li práva dítěte ohrožena. U intervencí je třeba trvat na prvku subsidiarity a legality, tedy přistoupit k intervenci až v případě, kdy jiná řešení nejsou schopna problém řešit, a to výhradně na základě zákona, který ji za splnění určitých podmínek připouští. Dále zmiňuje princip adekvátnosti, který je pro intervence stěžejní. Je třeba vždy nalézt takovou míru a prostředky intervence, které budou přiměřené situaci, efektivní a především rychlé s ohledem

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 364.

¹²⁰ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹²¹ § 928 odst. 1 NOZ - *Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.*

§ 929 NOZ - *Nastane-li situace uvedená v § 928 odst. 1, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník, a to až do doby, kdy soud jmenuje dítěti poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce.*

na zájem dítěte a práva jeho rodičů.¹²²

Dle názoru Doc. JUDr. Milany Hrušákové, CSc. lze z hlediska rozsahu intervence do rodinného systému a použitých prostředků rozlišit tři základní situace.

- 1) Státní intervence, která vyřeší problém v rodině, aniž by došlo ke změně právního postavení jednotlivých členů (tj. výchovná opatření). Jedná se o méně závažnou formu narušení rodiny, použijí se nejmírnější prostředky intervence.
- 2) Státní intervence takové intenzity, že dojde ke změně právního postavení subjektů (tj. pozastavení výkonu, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti). Tento způsob intervence je vyhrazen výlučně soudu jednajícimu v mezích zákona, protože se jedná o nejvýznamnější zásah státu do rodičovských práv.
- 3) Státní intervence, která sice nemění právní postavení rodičů, ale fakticky dochází k omezení rodičovské odpovědnosti na základě jiné právní skutečnosti (tj. ústavní výchova, zákaz styku s dítětem). Rodič i nadále zůstává nositelem všech svých rodičovských práv, nebylo vydáno žádné rozhodnutí, které by jeho práva omezilo, přesto některá práva rodič fakticky realizovat nemůže.¹²³

Právní řád ČR rozděluje pravomoc zasahovat do rodinně-právních vztahů v souvislosti s poskytováním ochrany nezletilému dítěti mezi orgány moci soudní a správní orgány (zejména orgány sociálně-právní ochrany).

Soudní ochrana je formou nejvyšší právní ochrany. „Do výlučné pravomoci soudů je svěřeno rozhodování o nejzávažnějších otázkách práv a povinností rodičů. Naopak sociálně-právní ochrana svěřená správním orgánům představuje sice poměrně široký okruh činnosti a plní mnohé úkoly, ale správní orgán pravomoc rozhodnout o výkonu rodičovských práv zásadně nemá.“¹²⁴ Správní orgány jsou flexibilnější, rychlejší, rodině bližší, ale soudy jsou jedinými orgány,

¹²² HRUŠÁKOVÁ, M.: *Dítě, rodina, stát : úvahy nad právním postavením dítěte*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 103–106.

¹²³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 184.

¹²⁴ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 89.

kteří mohou autoritativně rozhodovat o právech rodičů a dětí, i když je jím často vytýkána pomalost. Oba systémy se vzájemně doplňují a vytvářejí funkční celek.

6.2. Zvláštní opatření při výchově dítěte

Dítě se v průběhu života může dostat do mimořádných situací, ve kterých je ohroženo. Občanský zákoník přináší zcela novou úpravu zakotvení ochranného mechanismu pro případ, že se dítě dostane do stavu ohrožení, respektive ocitne-li se ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen, či byl-li narušen. Ustanovení § 924 NOZ je procesním ustanovením, které by systematicky patřilo spíše do ZZŘ. Jde o ustanovení umožňující soudu upravit předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu.¹²⁵ Rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud by dítě nemělo řádného zástupce. Toto ustanovení především shrnuje možné případy a situace, v nichž je dítě ohroženo tak, že je třeba, aby se uplatnily záchranné mechanismy. Dle důvodové zprávy zdejší ustanovení § 924 NOZ by mělo být zejména směrnici pro ingerenci orgánů veřejné moci do života dítěte (popř. rodiny). „Mělo by zřetelně vyjadřovat roli, kterou je v tomto ohledu povolán sehrávat soud. Je to soud, kdo je povinen předběžně upravit – tím nebo oním způsobem – poměry dítěte. Zdejší předpis by měl být zároveň ustanovením, od něhož se odvíjejí ustanovení představující příslušnou výšeč sociálně-právní ochrany. Ostatně orgány sociálně-právní ochrany dětí by tu měly standardně vystupovat v roli prvního ochranného a záchranného činitele, který však, jakožto pouhý orgán administrativní, nemůže víc, než činit kroky, kterými sice pomáhá, zachraňuje, ale zároveň zásadně nezasahuje do onoho jedinečného vztahu rodič - dítě, do vztahu, který je úzkostlivě na všech právních rovinách chráněn. Na druhé straně je zřetelné, že tento orgán veřejné moci má zcela výhradní postavení, že totiž na jeho podnět soud musí zareagovat bez prodlení.“¹²⁶

Předpokládá se, že se o výkonu péče o dítě nebo o jeho jmění rodič (kterému jinak náleží rodičovské povinnosti a práva) obvykle dohodne s osobou,

¹²⁵ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 260.

¹²⁶ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

kteřá pēči vykonává. Úprava NOZ výslovnē zakotvuje moŹnost ingerence soudu pro pŕípad nedohody o výkonu pēče mezi rodičem a jinou osobou, kteřé byla rozhodnutím soudu pēče o dítē a jeho ochrana nebo pēče o jeho jmění svēřena. „Nicménē, taková situace by měla nastat jen výjimečně, neboť rozhodl-li soud o výkonu pēče jinou osobou než rodičem, měl by zásadně čili zpravidla rozhodnout co moŹná pŕesně i o vzájemném poměru (povinnostech a právech) rodiče a oné jiné osoby.“¹²⁷

Výchovná opatŕení pŕedstavují jednu z moŹností intervence státu do rodinného souŹití. Pokud to vyŹaduje zájem na řádné výchově dítēte a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dítē, může soud učinit opatŕení jmenovaná v ustanovení § 925 NOZ. Jedná se o taxativní výčet výchovných opatŕení, jejichŹ účelem není omezení rodičovské odpovědnosti. Výchovná opatŕení jsou nejmírnější formou zásahu do rodiny.

O výchovných opatŕení rozhoduje soud nebo orgán sociálně-právní ochrany dítē. Pro rozdělení pravomocí se uplatňuje princip tzv. *kompetenční pruŹnosti*. Ten orgán, kteřý bude lépe informován, kteřý první zahájí řízení, bude moci rychleji rozhodnout. Z toho vyplývá, že k vydání opatŕení jsou tedy stejně kompetentní. Měnit nebo rušit taková opatŕení může pak jen ten orgán, kteřý je učinil.

Sledování dodrŹování výchovných opatŕení a hodnocení jejich účinnosti náleŹí výhradně soudu – nikoliv jiným orgánům veřejné správy či jiným subjektům ani z pověření soudu. Orgán sociálně-právní ochrany dítē, popŕípadě další osoby poskytují soudu pŕi dohledu nad dodrŹováním uloŹeného výchovného opatŕení a hodnocení jeho účinnosti pouze součinnostní podporu.

Zákon o rodině upravoval „výchovná opatŕení“ v ustanovení § 43 - NOZ pŕebírá pŕedešlou úpravu a jen formulačně ji upravuje (§ 925 NOZ). Konkrétně máme stanoveny tŕi okruhy výchovných opatŕení, a to napomenutí, stanovení dohledu nad nezletilým a uloŹení omezení nezletilému.

¹²⁷ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

6.2.1. Napomenutí

Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, osobu, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě (§ 925 odst. 1 písm. a) NOZ).

Napomenutí je institut, který umožňuje orgánu sociálně právní ochrany, respektive soudu, zvolit tuto nejmírnější formu výchovného opatření a upozornit rodiče, dítě, ale i třetí osobu, že jejich jednání, respektive nekonání, je v rozporu s řádnou výchovou dítěte.¹²⁸ Napomenutí je tedy obecně považováno za nejmírnější formu opatření a uloží se tam, kde bude účelné. Jedná se o opatření jednorázové, které může být uloženo i opakovaně. Aby bylo opatření účinné, je nezbytnou nutností, aby byl nezletilec natolik vyspělý, že je schopen chápat obsah a význam napomenutí a v souladu s ním se nadále choval. Rodiče a třetí osoby (resp. příbuzní dítěte a další cizí osoby) mohou být napomínány z různých důvodů – narušují řádnou výchovu dítěte, zanedbávají či porušují povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti apod.

Napomenutí je předstupeň závažnějších výchovných opatření. V případě, že opatření nebude respektováno, mine se účinkem nebo dojde k závažnějšímu chování, může se místo napomenutí uložit sankce dle jiných právních předpisů nebo rozhodnout o uložení dohledu.

6.2.2. Dohled nad nezletilým

Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud stanovit dohled a provádět jej za součinnosti školy, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte (§ 925 odst. 1 písm. b) NOZ).

Nedostačuje-li ke změně přístupu nezletilého, jeho rodičů a třetích osob napomenutí, může soud stanovit dohled nad nezletilým. Tento prostředek je již poněkud přísnějším výchovným opatřením a způsobuje závažnější zásah do

¹²⁸ NOVÁK, P., IVIČÍČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 169.

rodiny. Podstatou tohoto opatření je působit komplexně na nezletilého na všech místech, kde tráví čas. Dohled je vykonáván orgánem sociálně-právní ochrany dětí, školou, popřípadě i dalšími institucemi působícími v místě bydliště nebo pracoviště dítěte. Dohled spočívá v konkrétních návštěvách nezletilého na určitém místě, v sumarizaci informací o něm a ve zpracovávání pravidelných zpráv zasílaných soudem.¹²⁹ Rodiče nezletilého, kterému mu byl dohled uložen, musí spolupracovat s orgánem, který o uložení rozhodl.

6.2.3. Omezení uložená nezletilému

Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud uložit dítěti nebo rodičům omezení bránící škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména zákazem určitých činností (§ 925 odst. 1 písm. c) NOZ).

Rodičům a dítěti může být uloženo konkrétní omezující opatření týkající se zákazu určitých činností. Typicky se jedná o omezení spočívající v zákazu návštěv podniků, zábav a míst, které mají negativní vliv samy o sobě - herny s automaty, noční podniky, bary, kde personál ochotně nalije alkoholické nápoje nezletilým. Zároveň má omezení zabránit kontaktu s osobami vyskytujícími se na těchto místech, protože i ty mohou mít negativní dopad na nezletilého.

Základním principem omezení je zabránit škodlivým vlivům, které negativně působí na výchovu nezletilého. Nevýhodou tohoto opatření je nemožnost stoprocentní kontroly, zvláště ve větších městech. Z tohoto důvodu se „omezení“ příliš nevyužívá.

6.3. Zásahy do výkonu rodičovské odpovědnosti

Zásah do rodičovské odpovědnosti je nejvýznamnějším zásahem do právního vztahu mezi rodiči a dětmi. Zásahy státní moci do výkonu rodičovské odpovědnosti, kdy dochází ke změně právního postavení rodiče, respektive rodičů, upravuje NOZ ve svých ustanoveních §§ 868 – 874. Jedná se o tři opatření, o nichž rozhoduje soud a která se od sebe odlišují intenzitou státní

¹²⁹ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 169.

intervence. Nejmírnější z nich je „pozastavení“ výkonu rodičovské odpovědnosti. Zbývající dvě rozhodnutí soudu „omezení“ a „zbavení“ již neznamenají pouhou úpravu výkonu rodičovské odpovědnosti, ale přímo zasahují i do právního postavení rodiče nebo obou rodičů jakožto nositelů rodičovské odpovědnosti.

Pozastavení, omezení ani zbavení rodičovské odpovědnosti nemá vliv na plnění vyživovací povinnosti k dítěti.

6.3.1. Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti (sistace)

Konkrétní úpravu pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti nalezneme v ustanoveních § 868 a § 869 NOZ.

O pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti rozhoduje soud, jestliže důvodem je závažná překážka na straně rodiče, která mu brání v řádném výkonu rodičovské odpovědnosti a zájem dítěte. Závažná překážka a zájem dítěte jsou dvě podmínky, které musí být splněny kumulativně.

Ze zákona nezletilý rodič, který nenabyl plné svéprávnosti (neuzavřel sňatek nebo nebyl emancipován), nepostrádá rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, ale má pouze pozastaven výkon povinností a práv k dítěti do doby nabytí plné svéprávnosti. Toto automatické pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti však neznamená, že by byl omezen ve výkonu povinností, práv a péče o dítě. Není pochyb o tom, že ačkoli není rodič plně svéprávný, je schopen osobně pečovat o osobu dítěte, zajišťovat jeho výživu, starat se o jeho zdraví, rozvíjet jeho schopnosti apod. Plně nesvéprávný rodič však nemůže za dítě právně jednat. Nicméně je ale na posouzení soudu, zda vzhledem k osobě nezletilého rodiče, nepozastaví také výkon péče o dítě do doby, kdy rodič nabude plné svéprávnosti (§ 868 odst. 1 NOZ).¹³⁰

Opačným případem, který se týká pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, je situace rodiče, jehož svéprávnost byla v této oblasti soudem omezena. Tento rodič nemá automaticky ze zákona právo vykonávat péči a

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 255.

osobní styk s dítětem. Soud však může s ohledem k okolnostem případu a po pečlivém posouzení, zda odpadly důvody, pro které byla rodiči omezena svéprávnost v jeho výkonu rodičovské odpovědnosti, nebo nejsou už tak významné, rozhodnout, že i tomuto rodiči se zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem (§ 868 odst. 2 NOZ).¹³¹

Posledním případem pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti je existence závažné okolnosti, která rodiči brání ve výkonu rodičovské odpovědnosti. „Závažnou překážkou se rozumí překážka objektivního charakteru, tedy taková, která nespočívá v nějakém nedostatečném výkonu rodičovské odpovědnosti (případně protiprávním jednání rodiče).“¹³² Takovou okolností může být dlouhodobá nepřítomnost rodiče z důvodu pobytu v zahraničí, dlouhodobá nemoc, výkon trestu odnětí svobody apod. Brání-li existence takové okolnosti rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti a lze-li se domnívat, že je to v zájmu dítěte třeba, může soud rozhodnout o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti (§ 869 NOZ).

V případě pozastavení rodičovské odpovědnosti zůstává rodič nadále jejím nositelem, jen fakticky nevykonává práva a povinnosti, která z ní vyplývají. Rodičovská odpovědnost druhého rodiče tím není dotčena, pokud tak nestanovil soud a rodič je známý a žijící. Naopak se v jeho postavení rodičovská odpovědnost koncentruje. V případě, že soud pozastaví výkon u obou rodičů anebo má dítě jen jednoho rodiče s pozastavenou rodičovskou odpovědností, musí soud ustanovit dítěti poručníka.

Pozastavení nemá sankční charakter a nemá být trestem pro rodiče. Jakmile pominou důvody, pro které byla rodičovská odpovědnost soudem omezena, je možné požádat o zrušení tohoto pozastavení (§ 475 ZZŘ).

6.3.2. Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu

Omezení výkonu rodičovské odpovědnosti je o něco přísnější a zásadnější. Nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to

¹³¹ NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 145.

¹³² RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 108.

zájem dítěte, soud jeho rodičovskou odpovědnost omezí nebo omezí její výkon, a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení (§ 870 NOZ). Opět musí být podmínky pro omezení splněny kumulativně.

„Rozhodnutí o omezení rodičovské zodpovědnosti lze již charakterizovat jako sankci za zaviněné porušování povinností ze strany rodiče.“¹³³ Omezení rodičovské odpovědnosti je závažným zásahem do přirozených povinností a práv rodičů vykonávaných směrem k dítěti.

„K omezení rodičovské odpovědnosti přistoupí soud zpravidla v případech, že chování rodiče, který dítě zanedbává, dává přednost vlastním zájmům před zájmy dítěte, ohrožuje jeho mravní výchovu, nedosahuje takové intenzity, pro které by bylo na místě zbavit rodiče rodičovské odpovědnosti.“¹³⁴

Omezení je možné vymezit jen k některému z nezletilých dětí nebo ke všem. Může se jednat o konkrétní práva, která rodič vykonávat nesmí. Opět se tyto práva a povinnosti koncentrují – tzn., že dochází k přechodu práv a povinností na druhého rodiče. Pokud by mělo dojít k omezení u obou rodičů nebo u jediného žijícího rodiče, přechází výkon těchto práv na opatrovníka, kterého dítěti ustanoví soud. Soud, který rozhoduje o omezení rodičovské odpovědnosti, musí ve svém rozhodnutí stanovit rozsah souhrnu práv a povinností, v nichž bude rodič omezen.

Omezením výkonu rodičovské odpovědnosti je také postup dle § 905 NOZ, kterým soud jmenuje opatrovníka pro správu jmění dítěte, jestliže jsou jeho majetkové zájmy ohroženy. Rodiče dítěte jsou omezeni ve výkonu rodičovské odpovědnosti v rozsahu výkonu povinností a práv opatrovníka určeného soudem pro správu jmění dítěte.

Vedle omezení rodičovské odpovědnosti na základě rozhodnutí soudu je třeba zmínit i *faktické omezení*, ke kterému dochází na základě jiného soudního rozhodnutí. Především jde o zákaz styku rodiče s dítětem, nařízení ústavní výchovy, ochranné výchovy apod.

NOZ přináší nové ustanovení § 872 ohledně dopadu rozhodnutí o omezení

¹³³ HRUŠÁKOVÁ, M., a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 237.

¹³⁴ NOVÁK, P., IVIČÍČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 150.

rodičovské odpovědnosti na zachování práva rodiče osobně se stýkat s dítětem. Soud se tedy musí před vydáním rozhodnutí o omezení rodičovské odpovědnosti zabývat otázkou, zda toto právo rodiče na styk s dítětem omezí či nikoliv – určujícím kritériem je vždy zájem dítěte.

6.3.3. Rodičovská odpovědnost a rozhodnutí o jejím zbavení

Posledním ze zásahů do výkonu rodičovské odpovědnosti, který je zároveň nejtvrdějším a nejpřísnějším, je zbavení rodičovské odpovědnosti. Po nabytí právní moci takového rozhodnutí není rodič nadále nositelem rodičovské odpovědnosti a ta se koncentruje v osobě druhého rodiče, popřípadě v osobě poručníka. Jde rovněž o opatření sankčního charakteru, které představuje závažnou újmu na straně rodiče.

„Důvody, pro které soud může rodiče jeho práv plynoucích z rodičovské zodpovědnosti zbavit, jsou natolik společensky závažné a současně i protiprávní, že tato soudní „intervence“ je plně odůvodněná a ochrana práv dítěte převažuje v tuto chvíli nad základními právy (a to i ve smyslu práv lidských) rodičů.“¹³⁵ Půjde o případy, kdy výkon rodičovské odpovědnosti je ze strany rodiče zanedbáván závažným způsobem, nebo pokud rodič svou rodičovskou odpovědnost nebo její výkon doslova zneužívá. Vždy půjde o takové chování rodiče, které je protiprávní a ze strany rodičů zaviněné. Důvodem ke zbavení rodičovské odpovědnosti nemůže být ojedinělý exces rodiče nebo nahodilé opomenutí v rámci výkonu rodičovské péče.¹³⁶ Musí se tedy jednat o opakování situace, případně situaci natolik vážnou, že zbavení rodičovské odpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte (§ 871 odst. 1 NOZ).

Vždy jde o zbavení rodičovské odpovědnosti konkrétního rodiče ke konkrétnímu dítěti. Rodič může být zbaven rodičovské odpovědnosti k jednomu svému dítěti, ale ve vztahu k ostatním jeho dětem je zachována. V praxi se ale často stává, že pokud se rodič chová nevhodně k jednomu dítěti, tak se chová podobně i ke svým ostatním dětem. Není možné zbavit rodiče rodičovské

¹³⁵ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 109.

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 171.

odpovědnosti k dítěti, které se ještě nenarodilo. Zároveň není možné rodiče zbavit rodičovské odpovědnosti pro příčiny, které již zanikly a v době rozhodování soudu již neexistují.

Dle ust. § 872 NOZ dojde-li ke zbavení rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva s přihlédnutím k zájmu dítěte. Důvodová zpráva uvádí, že není jisté vyloučeno, aby ve věci styku rozhodl soud i později, popřípadě se zřetelem na změnu poměrů.¹³⁷

Jednou z dalších úprav je ustanovení § 873 NOZ¹³⁸, které říká, že rozhodnutí soudu o zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti může vést k tomu, že soud současně rodiče zbaví některých povinností a práv rodiče spojených s osobností dítěte a povinností a práv osobní povahy. Zde se jedná především o právo dát souhlas k osvojení.

Dle OSŘ, pokud by došlo k podstatné změně poměrů (*clausula rebus sic stantibus*), může být rodičovská odpovědnost obnovena. Avšak k obnově dochází v praxi málokdy, neboť k zásahům do rodičovských práv se přistupuje jen v závažných případech, a také z toho důvodu, že v mezidobí dochází k osvojení dítěte.

6.3.3.1. Rodičovská odpovědnost a trestné činy

Zahájit řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti je soud povinen vždy (*ex officio*), je-li prokázán některý z kvalifikovaných důvodů pro zbavení rodičovské odpovědnosti uvedených v ust. § 871 odst. 2 NOZ.

Soud je povinen zvážit, spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin (jde především o trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), pohlavní zneužití (§ 187 TZ), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) a jiné) nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně

¹³⁷ Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹³⁸ § 873 NOZ - Zbavil-li soud rodiče rodičovské odpovědnosti, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv stanovených v § 856, především práva dát souhlas k osvojení.

odpovědné, ke spáchání trestného činu¹³⁹, nejsou-li tu důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti. Tato úprava je vztažena i na situaci, kdy se rodič dopustí jako spolupachatel, návodce, pomocník nebo organizátor trestného činu spáchaného jeho dítětem.¹⁴⁰

Samotné rozhodnutí trestního soudu nemá za následek zbavení rodičovské odpovědnosti, a proto se odsuzující rozsudek pro spáchání trestného činu rodičem na dítěti nebo dítětem postoupí příslušnému soudu, který bude nadále rozhodovat o zahájení řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti.

¹³⁹ Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, tj. nemůže být stíháno za spáchání trestného činu, o jeho činu mluvíme jako o činu jinak trestném.

¹⁴⁰ V tomto případě nemusí jít o nezletilce mladšího patnácti let, půjde tedy o mladistvého, který již je trestně odpovědný. Dle ust. **§ 6 z. č. 218/2003 Sb.**, o soudnictví ve věcech mládeže, trestný čin spáchaný mladistvým (mladistvým je ten, kdo v době spáchání skutku dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku) se nazývá provinění.

7. ZÁVĚR

Tématem této diplomové práce byla „Rodičovská odpovědnost v pojetí NOZ“. Účelem práce bylo poskytnout čtenáři jasnou představu o rekodifikaci soukromého práva se zaměřením na rodinné právo, konkrétně na institut rodičovské odpovědnosti. Prostor jsem věnovala i přípravě procesních předpisů souvisejících s touto novou úpravou.

Je třeba si připustit, že ve srovnání například s právem věcným, závazkovým či dědickým jsou skutečné zásahy do rodinného práva nejméně závažné, o to víc do úpravy rodičovské odpovědnosti. I tak si ale zasloužila pozornost, kterou jsem jí věnovala v této diplomové práci. Největším pozitivem shledávám fakt, že zákonodárce zahrnul rodinné právo do občanského zákoníku a odstranil tak jeden z největších nedostatků předešlé právní úpravy soukromoprávních vztahů, kterou byla její roztržitost v několika právních předpisech.

V práci jsem se zabývala problematikou, která vyplývá ze specifického vztahu rodič - dítě a která je dána faktickou nerovností subjektů tohoto vztahu. Jedním z cílů mé práce bylo zkoumat, jak se s touto nerovnováhou vyrovnává právní úprava dle občanského zákoníku. Díky analýze situací vznikajících při výkonu rodičovské odpovědnosti bych změny z velké části označila za pozitivní. Nová úprava reaguje na nedostatky předchozí právní úpravy a NOZ zohledňuje také judikaturu Ústavního soudu i ESLP. Velkým přínosem také shledávám posilování postavení nezletilého dítěte, pro které je stěžejní respektování jeho autonomie a vytváření prostoru pro jeho participační práva. Naopak negativně hodnotím nedostačující úpravu práv a povinností pečujících osob ve vztahu k rodičovské odpovědnosti rodičů v rámci jednotlivých institutů náhradní rodinné péče.

Ve své práci jsem též nastínila problematiku, kdy stát může a kdy naopak nesmí do vztahů mezi rodiči a dětmi zasahovat. Intervence do rodičovských práv a povinností je závažný zásah do lidských práv, a proto jsem očekávala důvody a zákonné předpoklady pro její aplikaci konkrétněji vymezené. Zájem dítěte na zásahu do rodiny je jistě důvodem dostatečným, ale znepokojila mě skutečnost

neexistence jakéhokoliv upřesnění tohoto pojmu v rámci občanského zákoníku. V průběhu této kapitoly jsem zjistila, že problematika intervence do výkonu rodičovské odpovědnosti je natolik náročná a přesahující můj vytyčený rámeček, že bych se k ní v budoucnu ráda vrátila v rámci své rigorózní práce.

Navzdory faktu, že úprava rodinného práva v NOZ navazuje na ZOR, stávající (nová) úprava rodinného práva je oproti předešlému stavu komplexnější, některé otázky upravuje podrobněji, explicitně stanoví práva a povinnosti, které se dosud pouze odvozovaly, zavádí nové instituty¹⁴¹, ale přináší i možná úskalí při interpretaci vybraných ustanovení.

Hodnotit, jak obstojí občanský zákoník, bude možné až po určité době jeho aplikování. Teprve praxe ukáže, zdali je nová úprava vyhovující a naplní tak evropské standardy. Nicméně již teď považuji za přínosné sblížení rodičovské odpovědnosti s evropskými normami a tím posílení postavení nezletilého dítěte. Závěrem lze říci, že přijetím kodexu, který si bere za vzor moderní evropské předpisy je žádoucím krokem v procesu odstranění posledních zbytků socialistického práva, které nelze dle mého názoru vymýtit pouhými novelizacemi.

¹⁴¹ NOZ zavádí institut „rodičovské odpovědnosti“, který tak po třinácti letech nahrazuje předešlý institut „rodičovské zodpovědnosti“ zavedený do našeho právního řádu v roce 1998.

8. RESUMÉ

Parental responsibility in the conception of the new Civil Code

Family–legal relationships and their legal regulations were and we can also assume that they will be very frequent subject of attention of the whole society. While the ordinary members of our society do not encounter the legislation of insolvency proceedings or a complex system of conflict rules, a marriage and parenthood are the subject of their everyday worries.

1.1. 2014 entered into force Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, which comprehensively and systematically regulates private relationships. The legal regulation of the family law is included in this Code, and after the years of separation it has returned back to the Civil Code.

It should be noted that, compared for example with the property right, obligation law or law of succession the actual interventions in family law are the least serious, than there are more regulations of parental responsibility. Even so it deserves attention, and therefore it is the central theme of this thesis.

Despite the fact that the family law regulation in the New Civil Code follows the Family law, existing regulation of family law is more complex compared to the previous state, some issues are regulated in more detail, explicitly sets out the rights and obligations that have been only derived so far, introduces new institutes, but also brings potential pitfalls when interpretation of certain provisions.

The thesis is devoted to the legal status of children in the Czech legal system and their rights and responsibilities. The main source of international children's rights is undoubtedly the Convention on the Rights of the Child, which sets out the civil, cultural, political and social rights of children.

The rights and obligations of a child to parents may largely derive from the rights and duties of parents. What we understand in the parent-child relationship as an obligation of parents, we can conversely understand as a right of the child, and vice versa. For this reason, this work generally deals with the relationship between parents and persons who may be holders of parental

responsibility, it defines the legal relationship between parents and children and includes a classification of parental rights and responsibilities. The rights and duties of parents towards a child are basically of three kinds - status rights and obligations, parental responsibility and maintenance rights and obligations.

The main part of the thesis is a detailed analysis of parental responsibility in the conception of the Civil Code. I deal with rules controlling the exercise of parental responsibility and its contents in detail. As it is the core of the thesis, the attention is paid to the individual provisions of the Civil Code in comparison with the repealed family law. The institute of parental responsibility in the Civil Code approaches European standards of family law, and therefore it is necessary to focus on the principles of European family law.

The final chapter is devoted to interesting but extremely sensitive issue, which is the intervention in the exercise of parental responsibility. For the exercise of parental responsibility is required the highest possible degree of autonomy, so the intervention by the state in the legal relationship of parents and their children is one of the most serious interventions. The most important responsibility of state authorities is to prevent child endangerment and focus on prevention. Powers of the state to intervene in the exercise of the parents' rights arises, provided that the rights of a child are at risk.

The main objective of this thesis is to provide a view of the institute of parental responsibility as regulated by the Civil Code, and critically analyze previous and current (new) regulation of the given issue.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E.: *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.
- BOELE-WOELKI, K. a kol.: *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*. Antwerpen - Oxford: Intersentia, 2007.
- ELIÁŠ, K.: *Návrh českého občanského zákoníku: obrat paradigmat*. Právní rádce. 2010, 18. ročník, č. 1.
- ELIÁŠ, K. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012.
- ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, 1. Vydání. Praha: Linde, 2001.
- HRUŠÁKOVÁ, M.: *Dítě, rodina, stát: úvahy nad právním postavením dítěte*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.
- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006.
- HURDÍK, J.: *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- KARFÍKOVÁ, M., KARFÍK, Z.: *Děti a daně. In Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009.
- KOVÁŘOVÁ, D.: *Rodinné právo v připravované rekodifikaci občanského práva*. Právo a rodina. 2008, č. 2.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol.: *Právo proti domácímu násilí. Skripta*. Praha: C. H. Beck, 2011.
- NOVÁK, D., NOVÁK, V.: *Komparace české a německé právní úpravy institutu výslechu nezletilých dětí v občanském soudním řízení*. Právo a rodina. 2011, roč. 11, č. 3.

NOVÁK, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014.

PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. a kol.: *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009.

PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda, II. díl: Ústavní právo České republiky část 2*. Praha: Linde, 2004.

RADVANOVÁ, S.: *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978.

RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: *Kurz občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999.

ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problém rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013.

Kvalifikační práce

HÁJKOVÁ, P.: *Určení a popření rodičovství*. Brno, 2008. Rigorózní práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, Právo a právní věda, Katedra občanského práva.

STEINEROVÁ, J.: *Rodičovská zodpovědnost*. Praha, 2013. Diplomová práce, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Právo a právní věda, Katedra občanského práva.

Internetové zdroje

Koncepční změny. *Nový občanský zákoník* [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/koncepcni-zmeny/>

Sněmovní tisk 931/0, část č. 1/5 Vl.n.z. o zvláštních řízeních soudních - EU. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky - digitální repozitář* [online]. 2014 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>

Důvodová zpráva. [online]. 2014 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Úmluva o právech dítěte. *Informační centrum OSN* [online]. 2005 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

Principles of European Family Law regarding Parental Responsibilities. *Commission on European Family Law* [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>

Bulletin č. 65. *Federace dětských domovů ČR* [online]. 2010 [cit. 2014-01-31]. Dostupné z: <http://www.fddcr.cz/sites/default/files/Bulletin%2065.pdf>

Úprava výchovy dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Město Most* [online]. 2010 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.mesto-most.cz/uprava-vychovy-ditete-narozeneho-v-rezimu-tzv-utajeneho-porodu/d-7277>

Slovník pojmů. *Business center* [online]. 2014 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pojmy/>

Výzkumné zprávy

Konsolidovaná důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

Komentáře Výboru OSN pro práva dítěte

Právní předpisy, judikatura a mezinárodní úmluvy

Ústava České republiky, zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod, zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník, zákon. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o péči o zdraví lidu č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o zdravotních službách, zákon č. 372/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o rodině, zákon č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o registrovaném partnerství, zákon č. 115/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 292/2013 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 02. 2007, sp. zn. II ÚS 568/06

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000

Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Deklarace práv dítěte OSN z roku 1959

Ženevská deklarace práv dítěte Společnosti národů z roku 1923

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950

10. SEZNAM ZKRATEK

CEFL	Commision European Family Law – Komise pro evropské rodinné právo
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLPZS	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., listiny základních práv a svobod
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník z roku 1964
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Principy	Principy evropského rodinného práva vydané Komisí pro evropské právo (CEFL)
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘ	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

11. KLÍČOVÁ SLOVA (KEY WORDS)

Dítě - Child

Intervence - Intervention

Rekodifikace - Recodification

Rodičovská odpovědnost - Parental responsibility

Rodina - Family

Rodinné právo - Family law